

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Dominik Mierzejewski
Bartosz Kowalski

Wielowymiarowość polityki Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej

PRACE Instytutu
Europy
Środkowej

Seria Prace Instytutu Europy Środkowej
Numer 7/2019
Redakcja serii Beata Surmacz i Tomasz Stępniewski

Copyright Instytut Europy Środkowej
ISBN 978-83-66413-10-8
Wydawca Instytut Europy Środkowej
ul. Niecała 5
20-080 Lublin
www.ies.lublin.pl

Korekta eKorekta24.pl
Projekt okładki i skład www.targonski.pl
Fotografie na okładce © SasinTipchai | [shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)
© tostphoto | [shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)
© rustamxakim | [shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)

Druk www.drukarniaakapit.pl

PRACE

Instytutu
Europy
Środkowej

Dominik Mierzejewski
Bartosz Kowalski

Wielowymiarowość polityki Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej

■ TEZY

ChRL dąży do zapewnienia stabilnych korytarzy transportowych w ramach wzrostu współpracy gospodarczej z rozwiniętymi państwami Europy Zachodniej. Temu celowi służy utrzymywanie stabilnych relacji z państwami EŚW, m.in. w ramach formatu wielostronnego 17 + 1.

Region EŚW jest klasyfikowany przez Chiny jako obszar globalnego Południa, podobnie jak Afryka, Azja Południowo-Wschodnia oraz Ameryka Południowa, co przekłada się na formułowanie polityki wobec EŚW na podstawie chińskich doświadczeń we współpracy z państwami rozwijającymi się.

Mimo deklarowanej przez ChRL spójności dokładna analiza działań gospodarczych prowadzonych przez podmioty chińskie w EŚW wskazuje na fragmentaryczność chińskiej polityki i brak koordynacji w działaniach Pekinu.

Interakcje w formacie wielostronnym, które nie przyniosły wymiernych korzyści gospodarczych państwom regionu EŚW oraz pogłębiły deficyty w handlu z Chinami, negatywnie wpływają na stan relacji bilateralnych.

Bliskie relacje między Pekinem a Moskwą warunkują politykę ChRL wobec wybranych państw regionu EŚW mających dobre stosunki z Rosją: Serbii i Węgier. Istotnymi elementami wpływającymi na zmianę stanowiska rządów EŚW wobec Chin są aktywność Stanów Zjednoczonych i gwarancje bezpieczeństwa w relacjach z Rosją.

1.

Wprowadzenie

Polityka Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL) w Europie Środkowo-Wschodniej (EŚW) z uwagi na coraz wyższy status Państwa Środka w gospodarce i polityce globalnej stała się tematem ożywionych dyskusji i debat. W 2012 r., po wizycie premiera Wen Jiabao w Warszawie, zainaugurowano format 16 + 1 (obecnie 17 + 1, po dołączeniu Grecji w 2019 r.), który z czasem stał się jednym z narzędzi budowania dwustronnych relacji ChRL z państwami EŚW. Dlatego aby realnie spojrzeć na dotychczasowe działania Chin, warto odpowiedzieć na następujące pytania:

- Jaka jest percepcja EŚW w ChRL oraz jakie są konsekwencje postrzegania tego regionu dla chińskiej polityki?
- W jaki sposób są prowadzone chińskie działania gospodarcze i czy polityka gospodarcza względem EŚW jest długofalowa czy tylko krótkoterminowa?
- Jaki jest stopień akceptacji chińskich działań przez elity w EŚW?
- W jaki sposób czynniki zewnętrzne, tj. relacje USA–ChRL, UE–ChRL, Rosja–ChRL, wpływają na relacje państw EŚW z Chinami?
- Czy istnieją obszary współpracy między Polską a Chinami, również w formacie regionalnym, mające szansę na realizację?

Analiza przedstawia trzy wymiary relacji między Chińską Republiką Ludową a państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Pierwsza część zawiera omówienie zagadnienia percepcji oraz wyzwania, jakie niosą za sobą bilateralne partnerstwa strategiczne. W kolejnej części nacisk położony jest na relacje gospodarcze, w tym przede wszystkim na kwestie inwestycji bezpośrednich oraz udział Chin w eksporcie wybranych państw formatu 17 + 1. W ostatniej części przedstawiono analizę relacji polsko-chińskich i wielowymiarowość działań w relacjach z Pekinem. Obok przedstawienia rosnących antagonizmów w analizie wskazano również możliwe obszary współpracy, do których zalicza się przede wszystkim promowanie programów UE–Chiny w ramach EU–China Connectivity Platform.

2.

Definiowanie Europy Środkowo-Wschodniej w Chinach i polityczne wyzwania

Formuła 16 + 1 (17 + 1) została zainicjowana w 2012 r. w Polsce jako platforma współpracy gospodarczej, handlowej i kulturalnej pomiędzy EŚW i ChRL. Według strony chińskiej ta regionalna inicjatywa jest projektem komplementarnym z (ogłoszoną rok później) koncepcją Pasa i Szlaku, stanowiąc pragmatyczną formułę nastawioną na obustronne korzyści gospodarcze i pozbawioną celów politycznych. Jednak już w czasie wystąpienia w Warszawie w 2012 r. premier ChRL Wen Jiabao użył sformułowań przypisanych do wystąpień w państwach rozwijających się, takich jak „ramię w ramię budujemy lepszy świat”. Taka retoryka sugerowała, że EŚW

będzie przez Chiny postrzegana jako część globalnego Południa – grupy państw rozwijających się¹.

Format 17 + 1 i percepcja globalnego Południa

Europa Środkowo-Wschodnia jest w formacie 17 + 1 rozumiana bardzo szeroko, pod względem zarówno geograficznym, jak i politycznym. Do państw współpracujących z ChRL zalicza się: Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Bułgarię, Chorwację, Czarnogórę, Czechy, Estonię, Litwę, Łotwę, Macedonię, Rumunię, Serbię, Słowację, Słowenię, Węgry, Polskę oraz od kwietnia 2019 r. Grecję. Spośród wymienionych państw, 12 to członkowie Unii Europejskiej (UE), natomiast 13 znajduje się w strukturach Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). Oprócz przynależności do bloków politycznych i wojskowych państwa „siedemnastki” dzieli również znaczna rozbieżność poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Dlatego za pierwotny klucz ich doboru uznaje się przede wszystkim wspólną komunistyczną przeszłość oraz podkreślaną regularnie przez stronę chińską „tradycyjną przyjaźń” (*chuantong youyi*) – odnoszącą się do faktu, że państwa

¹ *Xieshou bingjian* 携手并肩 to zwrot stosowany przez chińską dyplomację w państwach rozwijających się, interpretowany jako „wspólne bardzo bliskie stosunki, identyczny pogląd na podejmowane działania, wreszcie podejmowanie wspólnych działań”. Zob. więcej: D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Łódź 2013, s. 280–281.

EŚW były pierwszymi, które uznały dyplomatycznie nowo ukonstytuowaną ChRL w październiku 1949 r. Chociaż Białoruś uzyskała status członka obserwatora w 17 + 1, z uwagi na politykę Rosji nie może (podobnie jak Ukraina) liczyć na pełne członkostwo. Oprócz obiektywu Moskwy perspektywę większego zaangażowania tych państw w działalność formatu utrudniają w dalszej kolejności odpowiednio zachodnie sankcje nałożone na reżim Aleksandra Łukaszenki i aneksja Krymu przez Rosję w 2014 r.

Wskazane powyżej spoivo ideologiczne jest kluczową przesłanką geograficznego i politycznego definiowania EŚW przez przywództwo chińskie². Taka percepcja tworzy dysonans. Po stronie państw europejskich podobne sentymenty w dyplomacji właściwie nie występują, a elity rządzące są z reguły krytyczne wobec spuścizny komunizmu³. Z drugiej strony w mijającej dekadzie wśród przywódców takich państw, jak Czechy, Węgry, Słowacja czy Polska, pojawiały się

² Dla porównania, czołowy niemiecki think tank MERICS w analizach chińskiej aktywności inwestycyjnej w UE wyróżnia: Europę Wschodnią z Austrią, Bułgarią, Czechami, Węgrami, Polską, Rumunią i Słowacją; Europę Południową z Chorwacją, Cyprzem, Grecją, Włochami, Maltą, Portugalią, Słowenią i Hiszpanią; Europę Północną z Estonią, Danią, Finlandią, Irlandią, Łotwą, Litwą i Estonią. Zob. np. raport: T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies*, 6.03.2019, Rhodium Group (RHG), Mercator Institute for China Studies (MERICS), Berlin, s. 11, <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018> [11.10.2019].

³ R. Turcsányi, R. Qiaoan, *Friends or foes? How diverging views of communist past undermine the China-CEE 16 + 1 platform*, „Asia Europe Journal” 2019, s. 1–16, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00550-6>.

entuzjastyczne opinie na temat ChRL oraz koncepcji Pasa i Szlaku, mające uzasadnić większe zaangażowanie w relacjach z Pekinem – przede wszystkim na gruncie eurosceptycyzmu, kontestacji demokracji liberalnej oraz własnych rosnących ambicji do odgrywania kluczowej roli w regionie Europy Środkowej⁴.

Chociaż większość członków europejskiej części formatu 17 + 1 od co najmniej kilkunastu lat znajduje się w strukturach świata zachodniego, chińska percepcja regionu jako części globalnego Południa wynika ze wspólnoty doświadczeń historycznych (państwa w przeszłości uciskane przez imperializm) i ideologicznych (komunizm), która miałaby się przekładać na lepszą niż w przypadku Europy Zachodniej komunikację z elitami politycznymi. Dlatego należy wnioskować, że w perspektywie ChRL współdzielona (post) socjalistyczna mentalność skutkuje innym rozumieniem zasad prowadzenia polityki zagranicznej – opartej bardziej na nawiązywaniu relacji z elitami niż na literze prawa. Zwłaszcza wśród badaczy starszego pokolenia w ChRL dominuje pogląd o niesamodzielności wyboru kierunku transformacji gospodarczo-ustrojowej EŚW po 1989 r. Ocena ta wynika z domniemanego braku tradycji demokratycznych w regionie, które zostały albo skopiowane z Zachodu, albo przezeń

⁴ M. Jakimów, *Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe*, „Asia Europe Journal” 2019, nr 17, s. 377–380, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00561-3>.

narzucone. Przemiany zachodzące w EŚW są postrzegane niemal w linearnej konsekwencji tego niesamodzielnego wyboru – przez pryzmat politycznej i gospodarczej niestabilności, które nasiliły się po światowym kryzysie w 2008 r.⁵ Problemy gospodarcze i finansowe, których doświadczyły wówczas państwa EŚW, stały się głównym motorem zredefiniowania polityki wobec ChRL – kraj ten postrzegano jako źródło inwestycji i partnera w realizowaniu modernizacji infrastruktury⁶.

Natomiast z gospodarczego punktu widzenia Pekin potrzebował stabilnych relacji z państwami, bez których handel z Europą Zachodnią byłby utrudniony. W tak prowadzonej polityce Europa Środkowa miała pełnić funkcję korytarza czy drzwi do Europy. Po rozszerzeniu o Grecję działania 17 + 1 mają być silniej wkomponowane w ramy relacji UE–Chiny, co potwierdza drugi wymiar postrzegania regionu EŚW: jako bramy do rynków Europy Zachodniej. Oznacza to intensyfikację chińskiej aktywności w porcie w Pireusie i rozszerzenie połączeń transportowych na północ i zachód

⁵ B. Kowalski, *Central and Eastern Europe as a part of China's Global South narrative*, 27.08.2018, University of Nottingham: Asia Research Institute (blog), <http://theasiadialogue.com/2018/08/27/central-and-eastern-europe-as-a-part-of-chinas-global-south-narrative/> [15.11.2019].

⁶ Zob. więcej: D. Mierzejewski, *Transformacja polityczna Polski w chińskich debatach politologicznych*, „Azja-Pacyfik” 2013, nr 16, s. 38–56, <https://doi.org/10.15804/ap201302>.

Europy, włącznie z rozwojem hubu logistycznego w Budapeszcie.

Kluczową wskazówką dla zrozumienia percepcji EŚW jest deklaracja przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga wygłoszona w czasie spotkania z przywódcami EŚW w listopadzie 2015 r., przed szczytem 16 + 1 w Suzhou. Według Xi dotychczasowa współpraca Chin i EŚW „otwarła nową ścieżkę rozwijania relacji między Chinami i tradycyjnymi przyjaciółmi, wprowadzając innowacje do praktyki relacji pomiędzy Chinami i Europą, ustanawiając nową platformę współpracy Południe–Południe, posiadającą cechy właściwe dla współpracy Północ–Południe”⁷. O ile sformułowanie o tradycyjnie przyjaznych Chinom państwach stanowi dość jednoznaczne odwołanie do ich komunistycznej przeszłości, o tyle interesujące wydaje się zrównanie relacji w ramach 16 + 1 ze współpracą między państwami Południa, *ergo* państwami rozwijającymi się. W tym względzie stosunki z EŚW są w warstwie zarówno narracyjnej, jak i instytucjonalnej analogiczne do chińskich platform multilateralnych stworzonych dla państw globalnego Południa – w Afryce (FOCAC, założony w 2000 r.) oraz w Ameryce Południowej i na Karaibach

⁷ Li Weihong, *Xi Jinping jiti huijian chuxi di si ci Zhongguo-ZhongDong Ou guojia lingdaoren huiwu de zhong dong'ou guojia lingdao ren* [Xi Jinping spotkał się z przywódcami Europy Środkowo-Wschodniej biorącymi udział w 4. Szczycie Chiny–EŚW], „Renmin Ribao”, 27.11.2015, s. 1.

(China–CELAC, założony w 2015 r.)⁸. Taki sposób postrzegania EŚW jest nadal aktualny. W listopadzie 2019 r. minister transportu Li Xiaopeng w rozmowie ze słowackim ministrem Árpádem Érsekiem określił ChRL i Słowację jako państwa rozwijające się, które w obszarze modernizacji infrastruktury transportowej mają mnóstwo doświadczeń wartych podzielenia się⁹.

Pomimo blisko czterech dekad gigantycznego wzrostu gospodarczego ChRL nadal przedstawia się na arenie międzynarodowej jako państwo rozwijające się. Z tego powodu relacje Chin z UE, definiowane ogólnie przez stronę chińską w kontekście dychotomii Południe–Północ, nabierają dodatkowego rozróżnienia, w którym postkomunistyczne państwa EŚW traktowane są odrębnie od Europy Zachodniej. Wskazuje to również, że chińskie postrzeganie UE jest wyraźnie nacechowane pojęciem Europy dwóch prędkości. Taki pogląd potwierdził Liu Zuokui z Chińskiej Akademii Nauk Społecznych, który ocenił, że UE nie jest w stanie odpowiedzieć na gospodarcze potrzeby EŚW, a koncepcja Europy dwóch prędkości jest również znakiem podziałów wewnątrz-

⁸ J. Jakóbowski, *Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16 + 1, FOCAC, and CCF*, „Journal of Contemporary China” 2018, nr 27, s. 659–673.

⁹ Ministerstwo Transportu Chińskiej Republiki Ludowej, *Li Xiaopeng fenbie hujian Siluofake, Gelujiya, Faguo keren* [Spotkania Li Xiaopenga z delegacjami Słowenii, Gruzji i Francji], 5.11.2019, http://www.mot.gov.cn/buzhangwangye/fengcaijijin/201911/t20191106_3293586.html [15.11.2019].

nych. Zdaniem Liu istotnym czynnikiem krytyki ze strony Europy Zachodniej jest perspektywa utraty wpływów gospodarczych we wschodnich państwach unijnych, które uczestniczą w 16 + 1. Chiński badacz skrytykował ponadto tendencję do atakowania Węgier za wyrażanie dezaprobaty wobec pewnych decyzji UE i chwalił premiera Viktora Orbána za „rozumienie, że motor globalizacji niekoniecznie znajduje się nadal na Zachodzie, ale w Azji, a Węgry zaczęły szukać partnerów gospodarczych również poza UE”¹⁰. Z drugiej strony to właśnie Węgry wykorzystują zacieśnianie relacji z ChRL w polityce europejskiej jako element wywierania nacisku na Brukselę. W styczniu 2018 r. w trakcie wykładu wygłoszonego w gronie niemieckich przemysłowców w Berlinie premier Orbán stwierdził, że Europa Środkowa musi poczynić stanowcze postępy w nadrabianiu zacofania infrastrukturalnego, a „jeśli nie zapewni ich Unia Europejska, zwrócimy się do Chin”¹¹. Jednak priorytetem dla EŚW w relacjach z ChRL jest współpraca gospodarcza: zrównoważenie wymiany handlowej i chińskie inwestycje.

Pomimo pozycji drugiej gospodarki świata Chiny nadal definiują siebie jako państwo rozwijające się i „patrona”

¹⁰ *The EU has no answer to CEE's economic needs*, „Hungary Journal”, 7.01.2018, <https://thehungaryjournal.com/2018/01/07/the-eu-has-no-answer-to-cees-economic-needs/> [15.11.2019].

¹¹ Strona internetowa rządu węgierskiego, *2018 is a crucial year for Europe*, 11.01.2018, <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/2018-is-a-crucial-year-for-europe> [12.10.2019].

globalnego Południa. W 2015 r., w 60. rocznicę azjatycko-afrykańskiej konferencji w Bandungu, która m.in. dała początek późniejszemu Ruchowi Państw Niezaangażowanych, w Dżakarcie odbył się szczyt państw rozwijających się, na którym Xi Jinping wezwał do utrzymywania „ ducha Bandungu i współpracy opartej na obopólnych korzyściach”. Chiński przywódca mówił o dalekosiężnych skutkach tamtego wydarzenia, które zapoczątkowało falę dekolonizacji w państwach Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, oraz podkreślił znaczenie pięciu zasad pokojowego współistnienia, które wprowadziły relacje między państwami Południa na właściwe tory. Jednak zdaniem przewodniczącego działania te nie ograniczają się jedynie do kontynentów azjatyckiego i afrykańskiego, a ich dotychczasowy sukces powinien być ważnym przykładem współpracy w formule Południe–Południe w innych częściach świata. W ten sposób Xi Jinping próbował nadać mechanizmom współpracy państw rozwijających się wymiar uniwersalny, dowodząc, że stosowane w nich rozwiązania powinny łączyć również państwa Ameryki Łacińskiej, Południowego Pacyfiku oraz innych regionów, a także tworzyć fundament polityczny dla współpracy Północ–Południe¹².

¹² Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Carry Forward the Bandung Spirit for Win-win Cooperation: Remarks by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the Asian-African Summit*, 22.04.2015, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdjbstjxgsfwbfydnxycyflrhywhlhy60zjnhd/t1259844.shtml [13.10.2019].

O przynależności Chin do grupy państw rozwijających się decydują głównie przesłanki polityczne, co przywódca ChRL potwierdził w trakcie obrad centralnej roboczej konferencji ds. zagranicznych (*zhongyang waishi gongzuo huiyi*) w czerwcu 2018 r.: „Wielka liczba państw rozwijających się stanowi naturalne siły sojusznicze [*tianran tongmeng jun*] Chin, [dlatego] musimy przestrzegać koncepcji wzajemnej prawości i korzyści [*yili guan*]¹³, tworząc wielkie dzieło jedności i współpracy z państwami rozwijającymi się”¹⁴. Uwagi te Xi rozwinął w czasie 10. szczytu BRICS oraz BRICS + Afryka w Johannesburgu 27 lipca tego samego roku. Przedstawił wówczas polityczny wymiar typologii państw rozwijających się, deklarując, że „Chiny pozostaną zawsze państwem rozwijającym się, bez względu na to, jak będą się rozwijały, stanowczo wspierając rozwój państw rozwijających się, i będą działały na rzecz tworzenia ścisłych partnerstw”¹⁵.

¹³ Koncepcja wzajemnej prawości i korzyści jest przedstawiana jako jedna z najważniejszych idei myśli Xi Jinpinga (socjalizmu z chińską specyfiką nowej ery) i twórcze rozwinięcie marksistowskiej teorii stosunków międzynarodowych. Odnosząc się przede wszystkim do relacji ChRL z innymi państwami rozwiniętymi, idea ta postuluje nadrzędność prawości nad korzyściami. Zob. Shang Wei, *Zhengque yili guan: goujian renlei mingyun gongti de jiazhi guiqiu* [Koncepcja prawości i korzyści: dążenie do wartości w budowie wspólnoty dla ludzkości], „Qiushi”, 14.05.2018, http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2018-05/14/c_1122826868.htm [13.10.2019].

¹⁴ Xi Jinping: *nuli kaichuang Zhongguo tese daguo wajiao xin jumian* [Xi Jinping: wytrwale otwieramy nową perspektywę dyplomacji wielkich mocarstw z chińską charakterystyką], Xinhua, 23.06.2018, http://www.xinhuanet.com/politics/2018-06/23/c_1123025806.htm [14.10.2019].

¹⁵ Xi Jinping *chuxi „jinzhan+” lingdaoren duihua hui* [Xi Jinping uczestniczył w dialogu liderów „BRICS+”], Xinhua, 27.07.2018, <http://www.xinhuanet.com/world/>

Polityczne wyzwania strategicznych partnerstw

Do najistotniejszych działań polityki ChRL należą dwustronne partnerstwa, które wyznaczają faktyczną aktywność Chin w regionach definiowanych przez chińskie władze jako rozwijające się: Afryce, Ameryce Łacińskiej i Europie Środkowo-Wschodniej – bez względu na znaczące różnice w poziomach ich rozwoju społeczno-gospodarczego¹⁶. Praktyka funkcjonowania platformy 17 + 1 w latach 2012–2019 pokazuje, że służyła ona przede wszystkim do tworzenia siatki dwustronnych partnerstw strategicznych.

Z perspektywy Pekinu ceną za nawiązanie (całościowego) partnerstwa strategicznego miało być pomijanie kontrowersji we wzajemnych relacjach. W aspekcie politycznym Chiny

2018-07/27/c_1123188035.htm [29.07.2019].

¹⁶ W języku chińskiej dyplomacji istnieje rozróżnienie na: ustanowienie strategicznego partnerstwa (*jianli zhanlue huoban guanxi* 建立战略伙伴关系), wzmocnienie, intensyfikację kompleksowego strategicznego partnerstwa (*jiaqiang quanmian zhanlue huoban guanxi* 加强全面战略伙伴关系), kompleksową kontynuację strategicznego partnerstwa (*quanmian tuijin zhanlue huoban guanxi* 全面推进战略伙伴关系), pogłębianie kompleksowego strategicznego partnerstwa (*shenhua quanmian zhanlue huoban guanxi* 深化全面战略伙伴), inicjowanie nowego typu relacji strategicznego partnerstwa (*kaichuang xinxing zhanlue huoban guanxi* 开创新型战略伙伴关系) oraz rozwój kompleksowych relacji strategicznego partnerstwa (*fazhan quanmian zhanlue huoban guanxi* 发展全面战略伙伴关系). Do czerwca 2019 r. ChRL nawiązała 110 partnerstw z państwami i organizacjami regionalnymi, w tym 60 całościowych partnerstw strategicznych. Idea rozwijania globalnej siatki partnerstw strategicznych zamiast sojuszy została podniesiona przez Xi Jinpinga w listopadzie 2014 r. D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem...*, s. 271; Cao Desheng, *Xi calls for expansion of global partnerships*, „China Daily”, 9.09.2019, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/09/WS5d754883a310cf3e3556a5bd.html> [12.10.2019].

oczekiwały od poszczególnych państw EŚW poparcia dla swojego stanowiska wobec Tybetu, Sinciangu i praw człowieka oraz zniesienia unijnego embarga na handel uzbrojeniem¹⁷. Nieartykułowanym wprost celem chińskich władz przy podpisywaniu partnerstw strategicznych jest gwarancja poszanowania dla tzw. kluczowych interesów (*hexin liyi*)¹⁸. Centralnym zagadnieniem są w tym względzie dążenia ChRL do zabezpieczania unitarności państwa, któremu mają służyć „pokojuowe zjednoczenie” z Tajwanem oraz suwerenność nad wyspami na Morzu Południowochińskim – jako integralnymi częściami terytoriów ChRL. W tej perspektywie działania chińskiej dyplomacji w EŚW są umiarkowanie skuteczne. Do sukcesów Pekinu należy zaliczyć fakt, że w lipcu

¹⁷ Zhu Xiaozhong, *Zhongdong'ou zhuanxing 20 nian* [20 lat transformacji Europy Środkowo-Wschodniej], Pekin 2013, s. 258.

¹⁸ W konsekwencji światowego kryzysu gospodarczego w 2008 r., który poważnie odczuły gospodarki państw rozwiniętych, ChRL przyjęła bardziej asertywny kurs w polityce zagranicznej i zademonstrowała gotowość do rzucenia wyzwania Stanom Zjednoczonym (państwom Zachodu) poprzez zdefiniowanie kluczowych interesów – zestawu zagadnień, które nie podlegają negocjacjom. W 2010 r. radca stanu Dai Bingguo wyłożył w Waszyngtonie trzy kluczowe interesy: 1) utrzymanie systemu politycznego ChRL i przywództwa Komunistycznej Partii Chin, 2) ochrona suwerenności i integralności terytorialnej państwa, 3) stabilny rozwój gospodarczy – jako instrument sprzyjający zabezpieczeniu dwóch pierwszych kwestii. Jednakże „kluczowe interesy” mogą obejmować również inne obszary ważne dla strategicznych interesów ChRL: Tybet, Sinciang, Arunachal Pradesh czy wyspy na Morzu Wschodniocchińskim. Zob. Zhao Suisheng, *Core interests and great power responsibilities: the evolving pattern of China's foreign policy*, [w:] Xiaoming Huang, R. G. Patman (red.), *China in the International System: Becoming a World Power*, Routledge 2013, s. 33–34.

2016 r. Węgry, Grecja oraz Chorwacja zablokowały wspólne stanowisko UE wobec niekorzystnego dla ChRL werdyktu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze w sprawie Morza Południowochińskiego. Za rozwiązaniem sporu zgodnie z linią dyplomacji Chin, tj. w negocjacjach dwustronnych, wypowiedziała się wówczas również Serbia, która miesiąc wcześniej jako jedyne państwo EŚW wpisała ten postulat do dokumentu ustanawiającego całościowe partnerstwo strategiczne¹⁹. Z kolei w marcu 2017 r. Węgry odmówiły podpisania listu UE w sprawie prześladowań prawników w ChRL i uniemożliwiły jego publikację, a w lipcu Grecja zablokowała unijne oświadczenie krytykujące stan praw człowieka w ChRL na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ). Ponadto w 2018 r. węgierska dyplomacja odmówiła podpisania – krytycznego wobec koncepcji Pasa i Szlaku – raportu przygotowanego przez ambasadorów państw UE w Pekinie. Z wyjątkiem Serbii, szukającej wsparcia wobec kwestii Kosowa, oczekiwań o podobnym znaczeniu politycznym nie było po stronie EŚW.

¹⁹ *Zhonghua renmin gongheguo he Sai'erweiya gongheguo guanyu jianli quanmin na zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* [Komunikat na temat ustanowienia całościowego partnerstwa strategicznego między Chińską Republiką Ludową i Republiką Serbii], Xinhua, 18.06.2016, http://www.xinhuanet.com/world/2016-06/18/c_1119068895.htm [14.10.2019].

Z drugiej strony wobec zaostrezenia autorytarnego kursu w polityce wewnętrznej ChRL²⁰ coraz więcej państw regionu EŚW przywraca do agendy polityki wobec Chin prawa człowieka, które po 2012 r. pomijano, m.in. w obawie o interesy gospodarcze. W lipcu 2019 r. Litwa wraz z Estonią i Łotwą potępiły represje wobec Ujgurów w liście do komisarza ONZ ds. praw człowieka. W tym samym miesiącu ów problem podjęła prezydent Słowacji Zuzana Čaputová w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Wang Yi, a rok wcześniej uczynili to czeski minister spraw zagranicznych Tomáš Petříček w czasie wizyty w Szanghaju oraz czeska delegacja na forum ONZ. Z kolei w październiku 2019 r. wśród 23 sygnatariuszy wspólnego oświadczenia na forum ONZ dotyczącego represji wobec muzułmanów i łamania praw człowieka w tzw. obozach reedukacji w Sinciangu znalazły się 4 państwa z EŚW: 3 państwa bałtyckie oraz – jako jedyne państwo z większością muzułmańską w tym gronie – Albania²¹.

Osobny rozdział w tej kwestii stanowią relacje czesko-chińskie, które w ciągu kilku lat, od „resetu” we wzajemnych stosunkach, zatoczyły koło. Od początku transformacji polityczno-gospodarczej Czechy budowały relacje z ChRL z wyraźnym naciskiem na zagadnienie praw człowieka.

²⁰ Zob. M. Bogusz, J. Jakóbski, *Komunistyczna Partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Warszawa 2019.

²¹ Government of the United Kingdom, *Joint statement on human rights violations and abuses in Xinjiang*, 29.10.2019, <https://www.gov.uk/government/speeches/joint-statement-on-xinjiang> [13.10.2019].

W związku z tym pomimo oficjalnego uznawania polityki „jednych Chin” przez dwie kolejne dekady tradycją czeskiej dyplomacji stało się utrzymywanie dobrych relacji z Tajwanem i Dalajlamą oraz wspieranie chińskich dysydentów. Jednak już w 1998 r. czescy socjaldemokraci zaczęli wyrażać krytykę wobec opartej na wartościach demokratycznych linii polityki prezydenta Václava Havla i jej domniemanych konsekwencji dla relacji gospodarczych z ChRL²². Chociaż próby otwarcia się na Pekin i uregulowania stosunków dwustronnych podjął już w 2004 r. bezpośredni następca Havla Václav Klaus (nie bez związku z głośno wyrażanym eurosceptycyzmem), a po nim rząd Petra Nečasa (2010–2013), prawdziwy przełom nastąpił dopiero z chwilą objęcia władzy w Czechach przez prezydenta Miloša Zemana i premiera Bohuslava Sobotkę na przełomie lat 2013 i 2014 – i został zwieńczony wizytą Xi Jinpinga oraz podpisaniem umowy o wszechstronnym partnerstwie strategicznym w marcu 2016 r. Równolegle z ekonomizacją czeskiej polityki wobec ChRL dokonywała się próba aksjologicznej zmiany w czeskiej polityce zagranicznej. Przeciwnie skuteczność tych działań pokazują efekty włączenia, na życzenie strony chińskiej, for-

²² Cz. Tubilewicz, *Taiwan and Post-Communist Europe. Shopping for Allies*, Routledge 2007, s. 59. Jednak to nie czynniki polityczne, lecz raczej ograniczony potencjał gospodarczy stał za niewielkimi osiągnięciami w czeskiej polityce gospodarczej wobec ChRL. R. Fürst, G. Pleschová, *Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China's Favour*, „Europe-Asia Studies” 2010, nr 62, s. 1363–1381, <https://doi.org/10.1080/09668136.2010.504387>.

muły o Tajwanie i „polityce jednych Chin” do umowy o partnerstwie miast zawartej między Pragą i Pekinem w 2016 r. Ze względu na upolitycznienie umowy w ciągu zaledwie trzech lat doszło nie tylko do jej zerwania, lecz także do zapowiedzi podniesienia rangi relacji między Pragą i Tajpej jako stolicy Tajwanu, a nie – jak dotychczas – Republiki Chińskiej²³.

Siedem lat funkcjonowania relacji wielostronnych Chin z EŚW dowodzi, że formatowi 17 + 1 brakuje treści, co wzmacnia rozpowszechniane w 2018 r. pogłoski o możliwym zamrożeniu inicjatywy bądź zmniejszeniu częstotliwości dotychczas corocznych szczytów. Dlatego rozszerzenie 16 + 1 o Grecję można odczytywać jako próbę udowodnienia, że chińska propozycja jest dla półperyferyjnych obszarów Europy nadal aktualna. Narracja związanej ze stanowiskiem chińskich władz dziennika „Global Times” wydaje się taką tezę wzmacniać: „Państwa, którym brakuje impetu rozwojowego, są marginalizowane w regionalnej integracji gospodarczej Europy. Współpraca z Chinami pozwoli im odzyskać gospodarczą żywotność i ich głos w sprawach regionu”²⁴. Widoczne jest zatem wykorzystywanie resentymentów, na których Chiny grały dotychczas w Europie Środkowej. To właśnie Pekin był jedną ze stron stojących za osiągnięciem – po blisko trzech dekadach – porozumienia

²³ S. Jensen, *Taipei-Prague sister city agreement wording unchanged*, „Taiwan News”, 11.11.2019, <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3814815> [15.10.2019].

²⁴ Xu Hailin, *Cooperating with China is key to European integration*, „Global Times”, 24.03.2019, <http://www.globaltimes.cn/content/1143236.shtml> [13.10.2019].

między Grecją i Macedonią w styczniu 2019 r. Po zażegnaniu tego sporu zgodnie z interesami chińskimi włączenie Grecji w 16 + 1 stanowi geograficzne domknięcie procesu integracji państw pomiędzy Bałtykiem, Morzem Czarnym i Adriatykiem (Morzem Śródziemnym)²⁵.

Zmieniającą się pozycję EŚW w optyce chińskiej dyplomacji można było zauważyć zwłaszcza w wytycznych po szczycie 16 + 1 w Sofii w 2018 r. W perspektywie rosnących napięć ze Stanami Zjednoczonymi ChRL zaczęła akcentować rolę regionu w budowie otwartej i niewykluczającej nikogo globalizacji. Oznaczało to odstępienie od tzw. zasad z Budapesztu, ogłoszonych przez przewodniczącego Jiang Zemina w czasie wizyty na Węgrzech w 1995 r. Chiński przywódca wskazywał wówczas, że EŚW miała być tylko partnerem gospodarczym, bez uwzględniania elementu politycznego opartego na konsultacjach w zakresie polityki międzynarodowej²⁶. Dlatego można wnioskować, że rozwijana pod parasolem ochronnym 17 + 1 sieć dwustronnych partnerstw jest Chinom potrzebna nie tylko w celach gospodarczych, lecz także do budowy wsparcia na arenie międzynarodowej.

²⁵ Zob. B. Kowalski, *Greece in the „16 + 1” format? Reading the Sino-CEE tea leaves*, University of Nottingham: Asia Research Institute (blog), 9.04.2019, <http://the-asiadialogue.com/2019/04/09/greece-in-the-161-format-reading-the-sino-cee-tea-leaves/> [12.10.2019].

²⁶ Cz. Tubilewicz, *Comrades No More: Sino-Central European Relations after the Cold War*, „Problems of Post-Communism” 1999, nr 46, s. 5, <https://doi.org/10.1080/10758216.1999.11655824>.

Warto odnotować, że bezpośrednio przed szczytem w Bułgarii minister Wang Yi udał się do Niemiec, gdzie przekonywał, że 16 + 1 pełni dla Pekinu funkcję uzupełniającą w relacjach z UE i korzystnie wpływa na integrację europejską. Na dowód swoich intencji Wang oznajmił nawet, że ChRL intensywnie rozważa stworzenie formuły współpracy trójstronnej przez włączenie Niemiec do projektów ChRL i EŚW. Taka – najwyraźniej jednostronna – deklaracja Pekinu pod adresem Berlina pokazała, że format 17 + 1 służy Chinom jako narzędzie balansowania w relacjach z UE²⁷.

²⁷ B. Kowalski, *What's Next for the China-CEE 16 + 1 Platform?*, „The Diplomat”, 13.07.2018, <https://thediplomat.com/2018/07/whats-next-for-the-china-cee-161-platform/> [12.11.2019].

3.

Wymiar gospodarczy współpracy Chin z Europą Środkowo-Wschodnią

Nadzieje EŚW pokładane we współpracy gospodarczej z ChRL przez okres trwania 16 + 1 (17 + 1) ulegały stopniowej racjonalizacji. W 2012 r. większość państw EŚW deklarowała otwartość na chińskie inwestycje, angażując się we wzajemną rywalizację o miano „bramy Chin do Europy”. Paradoksalnie promowanie narracji o roli „bramy” czy wręcz „odźwiernego” ustawiało państwa EŚW jako „pośrednika” i *de facto* wykluczało możliwość lokowania chińskiego kapitału w branży o dużej wartości dodanej, opierając się li tylko na inwestycjach w branży logistycznej, ułatwiających dotar-

cie chińskich towarów do Europy Zachodniej²⁸. Drugi istotny wymiar „wzbudzania entuzjazmu” wśród państw EŚW stanowi fakt, iż 16 + 1 sformułowało rok przed polityczną deklaracją Xi Jinpinga o stworzeniu ram „Pasa Ekonomicznego Nowego Jedwabnego Szlaku” (*xin sichou zhi lu jingji dai*). W ten sposób ChRL zapewniła sobie poparcie dla inicjatywy w państwach wschodnioeuropejskich, spodziewając się jednocześnie sceptycznej reakcji państw Europy Zachodniej, m.in. Francji i Niemiec. O optymizmie EŚW świadczyły podpisywane dokumenty: strategiczne partnerstwa czy całościowe strategiczne partnerstwa.

Z czasem jednak nadzieje rządów państw EŚW ulegały naturalnej weryfikacji, a działania ChRL stawały się coraz bardziej kontrowersyjne, pokazując jednocześnie różne gru-

²⁸ Podobne obiekcje zgłasza aspirująca do 17 + 1 Białoruś. Mimo (oficjalnie) pozytywnej percepcji udziału w Pasi i Szlaku wśród białoruskich elit wspomniane problemy zaczęły być publicznie sygnalizowane. W 2017 r. były premier, a obecnie przewodniczący Rady Republiki, Michaił Miasnikowicz wyraził opinię, że udział Białorusi w chińskiej inicjatywie nie powinien ograniczać się do logistyki i tranzytu przez jej terytorium, lecz także obejmować tworzenie proeksportowych klastrów przemysłowych z udziałem Białorusi, Chin oraz stron trzecich. Polityk zwracał również uwagę na potrzebę ograniczenia liczby pracowników i importu towarów z Chin. Postulowana wcześniej przez białoruskie elity kwestia konwergencji pomiędzy Pasiem i Szlakiem oraz Unią Euroazjatycką została niedawno określona przez Miasnikowicza jako „bardzo delikatna”, a park przemysłowy Great Stone pod Mińskiem nazwał on projektem strategicznym i platformą promocji interesów ChRL w UE. Za: M. Danilovich (Uppsala University), *Implementation of the Belt and Road Initiative in Belarus: Playing by the Rules?*, wystąpienie wygłoszone na konferencji International Convention of Asian Scholars (ICAS 11), Lejda, lipiec 2019.

py interesów działające w regionie, jak choćby CEFC (China Energy Company, *Zhongguo Huaxin*) z zagadkowym szefem Ye Jianmingiem. Natomiast rosnący sceptycyzm wobec współpracy gospodarczej z Pekinem uzasadnia analiza udziału Chin w eksporcie wybranych państw EŚW.

Niewielki udział Chin w geograficznej strukturze eksportu

Jedną z głównych przesłanek włączenia się EŚW we współpracę wielostronną z Chinami było oczekiwanie uzyskania łatwiejszego dostępu do chińskiego rynku, w tym przede wszystkim rynku artykułów rolnych i przemysłu spożywczego. Jednak analiza udziału ChRL w strukturze handlu zagranicznego wybranych państw formatu 17 + 1: Serbii, Czech, Węgier, Bułgarii i Polski (sygnatariuszy strategicznych partnerstw) nie wykazuje znaczących tendencji wzrostowych. W przypadku Serbii w 2012 r. Chiny odpowiadały za 0,61% eksportu, a w roku 2017, czyli po pięciu latach funkcjonowania formatu, za 0,77%. W tym czasie udział Niemiec w eksporcie serbskim oscylował między 11% a 13%. Podobnie było w serbskim imporcie: Chiny osiągnęły w 2015 r. maksimum w wysokości 7%, a Niemcy 12%. W przypadku bułgarskim udział chińskiego rynku w eksporcie wahał się między 2,3% a 2,4% (najwyższą wartość, 3,3%, odnotowano w 2013 r.). W tym okresie, tj. w latach 2012–2017, udział gospodarki niemieckiej w eksporcie bułgarskim wzrósł z 9,8% do 14%. W od-

niesieniu do bułgarskiego importu odnotowano relatywnie stabilny udział ChRL, wynoszący 3–4%, podczas gdy w Republice Federalnej Niemiec (RFN) stanowił między 10% a 12%. Również Republika Czeska mimo silnego politycznego zaangażowania nie uzyskała znaczącego dostępu do chińskiego rynku: w pierwszych pięciu latach funkcjonowania formatu 16 + 1 jego udział w eksporcie czeskim wzrósł o 0,3% (z 1,3% do 1,6%). W tym czasie udział Niemiec wahał się między 29% a 32%, a Stany Zjednoczone odgrywały większą rolę niż ChRL, stanowiąc między 2,3% a 2,9% w czeskim eksporcie. Natomiast w imporcie Chiny znalazły niszę i zwiększyły swój udział w Czechach z 10% do 12% (w 2015 r. nawet 13%). Jednak dominacja gospodarki niemieckiej w tym względzie jest bezsprzeczna: w 2012 r. towary z Niemiec stanowiły 26% importu czeskiego, a w roku 2017 – 27%. W tym czasie udział Stanów Zjednoczonych utrzymywał się na poziomie między 2,1% a 2,3%. Z kolei w przypadku Polski w latach 2012–2017 udział Chin w strukturze importu wzrósł z 8,7% do 11%, podczas gdy w eksporcie utrzymywał się na jednolitym poziomie 1,1–1,2%. W tym czasie udział Niemiec w polskim eksporcie wzrósł z 23% do 26%, a w imporcie z 23% do 25%. Warto również wspomnieć, iż eksport polskich produktów do Stanów Zjednoczonych stanowił 2,5–2,9%, zatem o ponad 1% więcej niż do ChRL²⁹.

²⁹ Źródło danych: The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/> [11.10.2019].

Z jednej strony przedstawione dane jasno wskazują, że z gospodarczego punktu widzenia Chiny są dla państw EŚW ważne tylko pośrednio – przez pryzmat relacji gospodarczych ChRL–RFN. Z drugiej zaś udział ChRL w strukturze importu wybranych państw EŚW stale się zwiększa, przekładając się na rosnący deficyt w handlu wzajemnym. Problem ten jest obecnie kluczowy, zarówno w stosunkach bilateralnych, jak i w relacjach w formacie 17 + 1. Taka tendencja będzie tworzyła negatywne warunki do współpracy politycznej, która ponadto znajduje się pod coraz większą presją konfliktu amerykańsko-chińskiego.

Chińskie inwestycje w Europie Środkowo-Wschodniej

W kontekście nadziei na chińskie inwestycje jako jednej z głównych przesłanek sformułowania 16 + 1 należy zaznaczyć, że w 2018 r. wartość bezwzględna owych inwestycji w 11 unijnych państwach formatu wyniosła 7,1 mld EUR, czyli mniej niż ich wartość w Finlandii (7,3 mld EUR)³⁰. Re-

³⁰ Łącznie w latach 2000–2018 chińskie firmy zainwestowały w 11 unijnych państwach (100 mln mieszkańców) ówczesnego formatu 16 + 1 mniej niż w tym samym okresie w niewielkiej Finlandii (5,5 mln mieszkańców), dowodząc, że dla inwestorów z ChRL liczy się przede wszystkim technologia, której niewielkie zasoby w Europie Środkowo-Wschodniej zostały już dawno wykupione. W związku z tym należy przypuszczać, że nawet wykuwające się w UE mechanizmy kontrolne nie będą miały dużego efektu ograniczającego chińskie inwestycje w regionie. Wyjątek w tej kwestii może stanowić sektor telekomunikacyjny i infrastruktura

latywnie duży udział miały w tym względzie Węgry, które zgodnie z nieoficjalnymi danymi pozyskały chińskie inwestycje o wartości 2–2,5 mld USD. Połowa tej sumy (1,25 mld USD) przypada na zakup chemicznego konglomeratu Bor-sodChem przez chińskiego potentata Wanhua Industrial Group. Ponadto na Węgrzech odnotowano aktywność firm z branży telekomunikacyjnej oraz zaawansowanych technologii Huawei, ZTE, Lenovo, Orient Solar, x. czy producentów samochodów BYD Electronics. W sumie łączna kwota inwestycji greenfield oscyluje w granicach 600 mln EUR, natomiast w odniesieniu do przejęć jest trzykrotnie wyższa³¹.

Z kolei w Republice Czeskiej doszło do transakcji wiązanej: za umożliwienie czeskiej firmie Home Credit (PPF) wej-

internetowa (5G). Do niewielu pozytywnych przykładów nowych chińskich inwestycji w regionie należy zaliczyć te w sektorze energii odnawialnej na Węgrzech (farmy słoneczne Unisun) i zaawansowanych technologicznie firm w Polsce (produkcja systemów do prześwietlania ładunku Nuc-tech i fabryka telewizorów TCL pod Warszawą oraz fabryka wkładów elektrolitowych do baterii samochodowych Guotai Huarong na Dolnym Śląsku). W przypadku Polski to nadal niewiele w porównaniu z „chińską rewolucją” inwestycyjną zapowiadaną jesienią 2017 r. przez Polską Agencję Inwestycji i Handlu. Zamiast tego w Polsce, podobnie jak w całej Europie Środkowo-Wschodniej, dominuje poczucie zawiedzionych nadziei na zastrzyk chińskiego kapitału, które były jedną z głównych przesłanek powstania formatu 16 + 1. Liderzy w tym względzie: Polska, Czechy i Węgry przyjęły w 2018 r. 300–400 mln euro chińskich inwestycji – to niewiele, należy jednak pamiętać, że w tym samym okresie większość państw regionu nie odnotowała żadnych. T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, dz. cyt., s. 12.

³¹ T. Matura, *Chinese Investment in Europe*, ETNC Report, 12.2017, <https://www.ifri.org/en/publications/publications-ifri/ouvrages-ifri/chinese-investment-europe-country-level-approach> [12.10.2019].

ścia na rynek chiński, Czechy otwarły się na konglomerat CEFC, a prezydent Miloš Zeman nominował jego szefa Ye Jianminga na swojego doradcę ds. gospodarczych. Wkrótce CEFC zaczęło kupować czeskie aktywa, choć nie takie, które mogłyby znacząco poprawić kondycję czeskiej gospodarki czy stanowić o nowych miejscach pracy. W portfelu inwestycji CEFC znalazły się m.in.: producent wyrobów obrabianych ŽĎAS, nieruchomości w prestiżowym centrum Pragi (luksusowe hotele Mandarin Oriental i Le Palais Art Hotel), klub piłkarski Slavia Praga, browar Lobkowicz, linie lotnicze Travel Service, TV Barrandov³². Nierokujące nadziei na duże zyski finansowe, ale nośne medialnie i wizerunkowo działania inwestycyjne CEFC mijają się jednak z oczekiwaniami strony czeskiej, liczącej na długofalowe działania gospodarcze i tworzenie miejsc pracy. Co więcej, główny beneficjent zbliżenia czesko-chińskiego Home Credit/PPF, którego globalne operacje i zyski koncentrują się na działaniach w ChRL (w 2018 r. przychód wyniósł 3,483 mld EUR), jest zarejestrowany w Holandii, co oznacza, że jego sukces nie przekłada się na bezpośrednie wpływy do czeskiego budżetu³³. Natomiast CEFC popadło w kłopoty po aresztowaniu pod zarzutami korupcyjnymi pracowni-

³² Za stroną internetową firmy: <http://cefc-europe.com/> [11.10.2019].

³³ Dla porównania w 2018 r. przychód Home Credit w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw wyniósł 903 mln EUR, w Azji Południowo-Wschodniej 843 mln EUR, a w EŚW 229 mln EUR. Zob. *Annual accounts 2018*, PPF GROUP N.V., s. 51, <https://www.ppf.eu/en/annual-reports> [12.10.2019].

ka konglomeratu Patricka Ho w Nowym Jorku w grudniu 2017 r., a następnie po zatrzymaniu Ye Jianminga w ChRL w lutym 2018 r., i stopniowo bankrutuje. Obecnie czeskie aktywa CEFC są przejmowane przez chiński państwowy konglomerat CITIC, a więc obejmowane bezpośrednią kontrolą władz ChRL.

Sytuacja w bułgarskim Płowdiw była jeszcze bardziej złożona. W przedsięwzięcie zaangażowało się chińsko-bułgarskie konsorcjum składające się z Hainan oraz Plovdiv Airport Invest, którego jednym z członków jest potentat na chińskim rynku lotniczym HNA Group (właściciel m.in. Swissport International oraz Hainan Airlines). W 2018 r. rząd w Sofii podjął decyzję o przekazaniu konsorcjum 35-letniej koncesji na zarządzanie międzynarodowym portem lotniczym w Płowdiw. W ramach porozumienia udziałowcy zostali zobowiązani do inwestycji o wartości 79 mln EUR. Dodatkowo po okresie karencji, wynoszącym 48 miesięcy, konsorcjum w każdym kolejnym roku kalendarzowym miało dokonywać płatności składającej się z części stałej, ustalonej na 600 tys. BGN netto (około 1,31 mln PLN), oraz części zmiennej, stanowiącej 6% całkowitego dochodu netto ze wszystkich działań związanych z wykorzystaniem przedmiotu koncesji w danym roku kalendarzowym. W maju 2018 r. Ministerstwo Transportu Bułgarii poinformowało, iż HNA Group podniesie wartość zakładanej początkowo inwestycji w port lotniczy w Płowdiw do kwoty 160 mln EUR. Również grupa HNA zapowiedziała stopniową budo-

wę dwóch terminali: cargo oraz regionalnego hubu turystycznego obsługującego pasażerów państw EŚW. Termin podpisania umowy o przejęciu koncesji dotyczącej lotniska wyznaczono na 18 lipca 2018 r. Umowa nie została jednak podpisana przez stronę chińską. Bezpośrednim tego powodem mogła być śmierć Wang Jiana, współzałożyciela HNA Group, i spadek wartości firmy na giełdach międzynarodowych. Z drugiej strony wycofanie się z transakcji mogło być spowodowane tendencjami centralizacyjnymi w Chinach, mającymi na celu ograniczanie ryzyka finansowego, generowanego przez zadłużone konglomeraty. Zgodnie z wewnętrznym audytem firmy zadłużenie HNA Group sięgnęło ok. 90 mld USD. Fiasko porozumienia w sprawie przejęcia bułgarskiego portu lotniczego przez podmioty chińskie podważa jednak zasadność pozostałych inwestycji, gdyż są one komplementarne wobec tej w Płowdiw³⁴.

W strukturze chińskich inwestycji w Europie dominują fuzje i przejęcia, stanowiące 94% całości; pozostałe 6% to inwestycje typu greenfield. Całkowita wartość inwestycji w 2017 r. wyniosła 348 mld USD i została ulokowana w ponad 350 projektach. Jednak udział Chin stanowi zaledwie 2,2% ogółu inwestycji w Europie, podczas gdy udział Stanów Zjednoczonych – 38%. Podobnie kształtują się inwestycje

³⁴ Zob. więcej: D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich*, Łódź 2018.

w Chinach, gdzie europejski udział w rynku wynosi tylko 4%, a amerykański – 36%. W Europie 75% inwestycji chińskich lokowanych jest w czterech państwach: Wielkiej Brytanii, Włoszech, Niemczech i Francji (rok 2017)³⁵.

W tym kontekście nie powinno dziwić, że we wrześniu 2018 r. rządy trzech państw: Niemiec, Francji i Włoch oraz Komisja Europejska zasugerowały wprowadzenie screeningu inwestycji w Europie. Jednocześnie podobne prawo było procedowane w Stanach Zjednoczonych – Foreign Investment Risk Review Modernization Act ostatecznie przyjęto w sierpniu 2018 r.³⁶ Zatem to inwestycje chińskie w państwach rozwiniętych budzą dużo większe kontrowersje niż inwestycje w EŚW³⁷ i uwarunkują politykę Zachodu wobec Chin. Ich pokłosiem będą relacje Chin z EŚW, w tym z Polską.

³⁵ V. Zeneli, *Mapping China's Investments in Europe: The last eight years have seen a paradigm shift in Chinese investments in Europe*, „The Diplomat”, 14.03.2019; T. Hanemann, M. Huotari, A. Kratz, dz. cyt.

³⁶ Zob. więcej: U.S. Department of the Treasury, *Fact Sheet: Proposed CFIUS Regulations to Implement FIRRMA*, <https://home.treasury.gov/system/files/206/Proposed-FIRRMA-Regulations-FACT-SHEET.pdf> [12.10.2019].

³⁷ Ponadto po 2012 r. utworzono dedykowany fundusz dla inwestycji chińskich w EŚW: China-CEE Investment Fund. Fundusz ten jednak, mimo deklaracji, poszukuje inwestycji krótkoterminowych dających możliwie szybką stopę zwrotu. Zob. więcej: <http://china-ceefund.com/index.html>.

Polska wobec rosnącej aktywności Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej

W odniesieniu do relacji między Polską a Chinami zwraca uwagę fakt, iż pomysł na inauguracyjny szczyt Chin–EŚW w roku 2012 był wzorowany na spotkaniu przywódców EŚW z udziałem prezydenta Stanów Zjednoczonych Baracka Obamy w Warszawie w maju 2011 r. Ze względu na zaproszenie prezydent Kosowa Atifete Jahjagi z udziału w spotkaniu zrezygnowali wówczas przywódcy Serbii i Rumunii. Nieuznawane przez ChRL Kosowo nie znalazło się natomiast wśród 15 państw EŚW zaproszonych do Warszawy rok później. Podobnie jak w 2011 r. spotkanie miało – w perspektywie relacji z USA – ukazać rolę Polski jako lidera EŚW, w tym przypadku w kontaktach z drugim światowym mocarstwem: Chinami. Natomiast w świetle późniejszej instytucjonalizacji corocznych szczytów przywódców Chin i EŚW spotkania te były dla Polski mniej korzystne, ponieważ w naturalny sposób rozmywały aspiracje Warszawy jako regionalnego ośrodka prowadzenia polityki z Pekinem. Należy również pamiętać, że do odgrywania podobnej roli w relacjach z ChRL od początku dążyły Węgry pod rządami Orbána, które w 2011 r. zorganizowały spotkanie ministrów gospodarki Chin–EŚW.

W analizach działań chińskich w EŚW należy wskazać na trzy obszary istotne z punktu widzenia Polski: 1) budowanie gospodarczej integracji wokół pasa Południe–Północ i regionalnej Inicjatywy ABC (Adriatyk, Morze Bałtyckie i Morze

Czarne), 2) wpływ działań chińskich na procesy integracji europejskiej, 3) wymiar bilateralny.

Budowanie gospodarczej integracji Północ-Południe i Inicjatywa ABC

W formacie 17 + 1 dochodzi do tworzenia korytarzy transportowych, które mają umożliwić chińskim towarom sprawny, relatywnie szybki i tani transport z greckiego portu w Pireusie. W tej perspektywie dyplomacja chińska szybko i pozytywnie odniosła się do Trójmorza, inicjatywy anonsowanej przez rządy polski i chorwacki. Po raz pierwszy projekt ten został oficjalnie dostrzeżony przez przywódców w 2015 r., w czasie szczytu Chiny-EŚW w Suzhou, podczas którego podkreślono wagę China-Europe Land-Sea Express Line, która miała stać się immanentną częścią projektu Adriatic-Baltic-Black Sea Initiative (Inicjatywa ABC). Dla chińskich interesów rozbudowa portów była korzystnym sygnałem dla rozwoju Europy Środkowej w ramach korytarza Wschód-Zachód. Natomiast w perspektywie „współpracy w dziedzinie wykorzystania zasobów” (*productivity cooperation*) miała być jednym z elementów służących eksportowi chińskiej nadprodukcji. Jednak oprócz opóźnianej od kilku lat modernizacji linii kolejowej Belgrad-Budapeszt w EŚW nie ma projektów infrastrukturalnych mogących choć w części zapewnić zbyt na chińskie cement czy stal.

Podczas szczytu 16 + 1 w Rydze w 2016 r. podpisano oddzielną deklarację dotyczącą współpracy morskiej, w zakresie inwestycji w infrastrukturę portową, porty przeładunkowe i intermodalne³⁸. Dokument był zgodny z interesami państw posiadających linię brzegową, w tym przede wszystkim Łotwy – gospodarza forum. Polska również aktywnie włączyła się we współpracę morską – deklarując utworzenie Sekretariatu Koordynującego ds. Morskich 16 + 1. W tym kontekście za ważny sygnał należy uznać słowa premiera Li Keqiang, który w Rydze przedstawił format jako przykład współpracy przynoszącej pokój i stabilizację. Wskazywał również, że działania państw uczestników formatu powinny być zgodne z międzynarodowymi normami i otwarte na liberalny wymiar globalizacji gospodarczej. Niewątpliwie deklaracja z 2016 r. była wyrazem obaw rządu w Pekinie o rosnący sceptycyzm wobec chińskiej aktywności międzynarodowej i o czynniki zewnętrzne, w tym niekorzystne prawo unijne czy przewidywaną wówczas wojnę handlową z USA, mogące destabilizować rynki docelowe chińskiego eksportu. Dlatego w czasie kolejnego szczytu ChRL–EŚW w Bułgarii premier Li podkreślał, że działania Chin nie stoją w sprzeczności z integracją europejską, a format „pomaga zmniejszyć różnice między globalnym południem a północą. Chiny wyrażają wolę współpracy z EŚW, aby promować ochronę multilate-

³⁸ *The Riga Declaration*, http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2016lj/hdxw4/t1413461.htm [12.10.2019].

ralizmu, globalizację ekonomiczną oraz system rządu światowego [global governance]”³⁹.

W świetle dalszych działań chińskich w Inicjatywie ABC należy wskazać, iż budowanie sprawnych połączeń logistycznych oraz węzłów transportowych jest zbieżne z interesami trzech działających tu podmiotów: USA, ChRL i państw EŚW. Stany Zjednoczone, które od 2017 r. stały się eksporterem gazu ziemnego, poszukują rynków zbytu (porty LNG), co przekłada się na zainteresowanie rozbudową infrastruktury przesyłowej i magazynowej, jak w przypadku gazoportów na wyspie Krk i w Świnoujściu. Z drugiej strony podmioty gospodarcze z Państwa Środka są zainteresowane budową korytarzy transportowych dla towarów wyprodukowanych w Chinach. Temu celowi służy promocja współpracy w EŚW przez inwestycje w portcie w Pireusie i budowę linii kolejowej Belgrad–Budapeszt. Koreponduje to z działaniami państw regionu, w tym z budową Via Carpathia czy Via Baltica. W tym przypadku dyplomacja polska powinna wykorzystywać kanały współpracy z Chinami (głównie w formacie 17 + 1) oraz ze Stanami Zjednoczonymi i starać się odgrywać

³⁹ Ambasada ChRL w Polsce, *Li Keqiang zai di qi ci Zhongguo-Zhongdong'ou guojia lingdaoren huiwushi shang de jianghua* [Wystąpienie Li Keqiang na 7. szczycie przywódców państw Chin i Europy Środkowo-Wschodniej], 07.2018, <http://www.chinaembassy.org.pl/chn/xwdt/t1574850.htm> [11.10.2019]; *Li Keqiang zai di liu ci Zhongguo-Zhongdong'ou guojia lingdaoren huiwushi shang de jianghua* [Wystąpienie Li Keqiang na 6. szczycie przywódców państw Chin i Europy Środkowo-Wschodniej], Xinhua, 11.2017, http://news.xinhuanet.com/world/2017-11/28/c_1122022059.htm [12.10.2019].

rolę brokera czy pośrednika bilateralnych relacji amerykańsko-chińskich.

Wpływ działań chińskich na procesy integracji europejskiej

Działania chińskie mają dwojaki wpływ na procesy integracyjne w Europie. Przede wszystkim gospodarcza aktywność podmiotów z ChRL generuje rosnące zainteresowanie ze strony rządów europejskich – przede wszystkim władz w Berlinie. Dla Niemiec Chiny są jednocześnie partnerem i konkurentem. O ile istnieje możliwość współpracy biznesu niemieckiego i chińskiego w państwach trzecich, np. na Bałkanach Zachodnich, o tyle promowanie „chińskiego modelu” nie jest zgodne z europejskimi wartościami⁴⁰. Ta kwestia była podnoszona dość często przez kanclerz Angelę Merkel. Aktywność ChRL na Bałkanach Zachodnich może ponadto negatywnie wpływać na europejską inicjatywę wspierania integracji tego obszaru z UE w ramach procesu berlińskiego oraz wzmacniać tendencje autorytarne w regionie. W tej perspektywie zawetowanie przez Francję unijnych rozmów akcesyjnych z Albanią i Macedonią Północną w październiku 2019 r. będzie wpływało na wzrost zainteresowania współpracą z Chinami wśród państw Bałkanów Zachod-

⁴⁰ J. Ciesielska-Klikowska, *FocusOSA #76: Relacje Niemcy-Chiny*, <http://osa.uni.lodz.pl/?p=9246> [12.11.2019].

nich. Polska angażuje się po stronie państw bałkańskich w ich staraniach akcesyjnych do UE, dlatego zaangażowanie dyplomacji polskiej jako brokera mającego wpływ na formowanie agendy szczytu 17 + 1 w Pekinie w 2020 r. należy uznać za wskazane.

Natomiast za pozytywny, choć paradoksalny wpływ działań dyplomacji chińskiej na procesy integracyjne w Europie należy uznać włączenie Grecji do formatu 16 + 1. W interesie ChRL były starania o zapewnienie pokojowych relacji między Grecją a Macedonią. Chociaż premier Grecji Aleksis Tsipras ogłosił w Brukseli intencję przyłączenia jego kraju do 16 + 1 jeszcze przed szczytem Chiny–EŚW w Sofii w 2018 r., nie pozwoliły na to przede wszystkim nierozstrzygnięty spór o nazwę państwa z Macedonią oraz koncesje Chin na rzecz sceptycznych wobec 16 + 1 Niemiec. W styczniu 2019 r., przy wsparciu chińskiej dyplomacji, trwający blisko trzy dekady konflikt między Atenami i Skopje został zażegnany, a główna przeszkoda do otwarcia się 16 + 1 na Grecję zniknęła⁴¹.

Doszło w tym przypadku do niezamierzonej zbieżności interesów ChRL i państw NATO. Strona chińska próbuje wpływać na łagodzenie konfliktów regionalnych z uwagi na potrzebę zapewnienia stabilnych korytarzy handlowych z greckiego Pireusu. Z kolei za włączeniem Macedonii Północnej do struktur NATO (prawdopodobnie w 2020 r.) przemawiają m.in. wysiłki na rzecz szerzenia wartości demokratycznych.

⁴¹ B. Kowalski, *Greece in the „16 + 1” format?...*

W tym względzie polityka UE (a konkretnie Francji), która zablokowała otwarcie negocjacji akcesyjnych ze Skopje, jest wbrew kierunkowi działań politycznych NATO.

Bilateralny wymiar stosunków polsko-chińskich: retoryka i działania

W relacjach z Chinami dla Polski najważniejsze są działania w formacie bilateralnym. Jego rozwój jest po części blokowany przez udział w 17 + 1, dający stronie chińskiej argument, iż taki poziom relacji jest wystarczający. Analizując sferę deklaratywną polskiej dyplomacji od 2013 r., należy zauważyć, że o ile początkowo Polska wskazywała na możliwość dzielenia się doświadczeniami w zakresie pluralizacji życia politycznego i w kontrze do Chin stawiała na dobrą współpracę z Japonią, o tyle od 2014 r. wątek demokratyzacji w świetle relacji z Pekinem przestał być podkreślany. Głównym elementem w wystąpieniach ministrów spraw zagranicznych RP stały się wówczas kwestie gospodarcze. W sprawie współpracy regionalnej w ramach 16 + 1 minister Grzegorz Schetyna uznawał, że to władze w Warszawie były inicjatorem formatu. Tak sformułowaną konstatacją sugerował, że Polska chce odgrywać rolę lidera w relacjach całego regionu z Chinami. Ponieważ cel ten nie został zrealizowany, dyplomacja polska zaczęła poszukiwać kanałów współpracy bilateralnej na wzór relacji Chin z Niemcami czy Francją. Po przejęciu władzy przez rząd Zjednoczonej Prawicy w 2015 r. zaczęto

inaczej rozkładać akcenty w polityce zagranicznej Polski wobec ChRL, która wkrótce stała się funkcją relacji amerykańsko-chińskich. Cezurę w tym względzie zdaje się wyznaczać wygrana Donalda Trumpa w wyborach prezydenckich w listopadzie 2016 r.

Początkowo w relacjach Warszawy z Pekinem dominował optymizm, który przełożył się na wizytę prezydenta Andrzeja Dudy w ChRL w listopadzie 2015 r. (spotkanie z Xi Jinpingiem w Pekinie, otwarcie Polsko-Chińskiego Forum Gospodarczego w Szanghaju oraz udział w szczycie 16 + 1 w Suzhou). Z kolei w czerwcu 2016 r. odbyła się wizyta chińskiego przywódcy w Warszawie, w czasie której podpisano dokument o całościowym strategicznym partnerstwie. Kilka miesięcy później relacje zaczęły wyhamowywać, a nowym ośrodkiem polskiej polityki zagranicznej wobec Chin stało się Ministerstwo Obrony Narodowej (MON). W grudniu 2016 r. przetarg na budowę terminalu przeładunkowego w Łodzi, którym zainteresowanie wyrażał inwestor z ChRL, odwołała Agencja Mienia Wojskowego, zarządzająca działką przeznaczoną pod multimodalne centrum logistyczne. Minister Antoni Macierewicz uzasadniał wstrzymanie inwestycji podczas debaty nad polityką zagraniczną w Sejmie. Choć szef MON oświadczył, że „zrobi wszystko, by doszło do budowy”, zaznaczył również, iż terminal może być budowany tylko przez spółkę z większościowym pakietem Skarbu Państwa, a głównym warunkiem inwestycji w suchy port w Łodzi są względy geopolityczne, nie korzyści ekonomicz-

ne⁴². Niechętny stosunek ministra do podejmowania wspólnych inicjatyw z ChRL eksponowany był już wcześniej, kiedy w czasie kampanii wyborczej w wywiadzie w Toronto mówił on o tym, że strategia Pasa i Szlaku jest „częścią całościowej koncepcji porozumienia Europy Zachodniej z Rosją i z Chinami, która zakłada wyeliminowanie z obszaru euroazjatyckiego wpływów Stanów Zjednoczonych oraz zlikwidowanie jako niepodległego podmiotu Polski”⁴³. Również nieudzielenie zgody na wizytę floty wojennej Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w porcie w Gdyni w lipcu 2017 r. nie umknęło uwadze chińskich mediów, które jako czynnik determinujący postawę polskiego MON wskazały zmianę prezydenta w Stanach Zjednoczonych⁴⁴. Natomiast ze strony premier Beaty Szydło, która jeszcze w maju 2017 r. wzięła udział w Forum Pasa i Szlaku w Pekinie, sygnałem o dystansowaniu od wspólnych projektów z Chinami było nieprzystąpienie

⁴² Macierewicz: zrobię wszystko, by doszło do budowy „suchego portu” w Łodzi, „Rzeczpospolita”, 9.02.2017, <https://www.rp.pl/Transport/170208897-Macierewicz-zrobie-wszystko-by-doszlo-do-budowy-suchego-portu-w-Lodzi.html> [7.11.2019].

⁴³ Macierewicz zaskakująco o Jedwabnym Szlaku: „Służy likwidacji Polski jako niepodległego podmiotu”, 16.12.2019, <https://wmeritum.pl/macierewicz-zaskakujaco-o-jedwabnym-szlaku-sluzy-likwidacji-polski-jako-niepodleglego-podmiotu-wideo/164356> [7.11.2019].

⁴⁴ Na przykład w artykule opublikowanym na łamach dziennika „Global Times” badacz Cui Heng wyraził następującą opinię: „Każde działanie Rosji na Morzu Bałtyckim będzie miało duże znaczenie dla państw zachodnich, nie mówiąc już o niepokoju wywołanym przez wspólne ćwiczenia chińsko-rosyjskie. Polski minister obrony Antoni Macierewicz zarzucił Rosji i Chinom utworzenie sojuszu strategicznego, który zagraża wolnemu światu”. Cui Heng, *Military drills underscore China–Russia cooperation*, „Global Times”, 20.07.2017.

Polski do Sino-CEE Fund w listopadzie tego samego roku. Optykę chińską wydają się potwierdzać kolejne deklaracje zarówno ze strony Waszyngtonu, jak i ze strony Warszawy, które przybrały na intensywności w latach 2017–2018 – wraz z eskalacją amerykańsko-chińskiej wojny handlowej.

Zmiana kursu w polityce zagranicznej znalazła odzwierciedlenie również w przemówieniach ministrów spraw zagranicznych w Sejmie, którzy sugerowali chęć wykorzystania stosunków z Chinami w szerszym kontekście relacji USA-Chiny-Rosja. W 2016 r. minister Witold Waszczykowski wyrażał życzenie wzrostu polskiego eksportu do Chin oraz zwiększenia napływu chińskich inwestycji do Polski. W następnym roku dominowały optymistyczne wypowiedzi o „sprzyjającej atmosferze”, wykorzystywanej przez Polskę do implementacji strategicznego partnerstwa z ChRL. W roku kolejnym powrócono do kwestii gospodarczych i wymiany międzyludzkiej. Minister Jacek Czaputowicz deklarował powrót – po kilku latach – do Forum Regionów Polska-Chiny, które miało odbyć się w Chengdu, jednak spotkanie nie doszło do skutku. Od 2017 r. polską politykę zagraniczną wobec ChRL coraz wyraźniej wpisywano w ogólne ramy stosunków gospodarczych UE-Chiny i strategicznych (USA/NATO). Takie podejście zostało zasygnalizowane m.in. w wywiadzie udzielonym przez Marka Magierowskiego, byłego wiceministra spraw zagranicznych, odpowiedzialnego za politykę azjatycką Polski. We wrześniu 2017 r. powiedział on, że chociaż Chiny są ważnym

i silnym partnerem gospodarczym, polskie władze muszą czuwać nad wrażliwymi gałęziami przemysłu i sektorami infrastruktury krytycznej: „Chiny nie są naszym sojusznikiem w NATO, tak jak Stany Zjednoczone. Nie są naszym partnerem w UE, tak jak Niemcy. Utrzymujemy przyjazne, a nawet bardzo przyjazne stosunki z Chinami, ale musimy też prowadzić wobec nich rozsądną politykę, zawsze pamiętając o tym, że nasze interesy gospodarcze są najważniejsze”⁴⁵. Opinię tę potwierdzała decyzja o nieprzystąpieniu Polski do Sino-CEE Fund w czasie 6. szczytu Chiny-EŚW w Budapeszcie w listopadzie 2017 r. Oprócz sojuszu ze Stanami Zjednoczonymi to właśnie rozczarowanie gospodarczymi efektami politycznego zbliżenia z Chinami miało wpływ na rosnącą powściągliwość Warszawy wobec Pekinu. Na pogłębiający się deficyt handlowy z Chinami, który w 2016 r. wyniósł 1:12,5, zwrócił wyraźnie uwagę ambasador RP w ChRL Wojciech Zajączkowski. Jeszcze przed podjęciem misji w Pekinie jesienią 2017 r. oświadczył, że planuje skupić swoje działania m.in. na współpracy gospodarczej, w tym na zmniejszeniu deficytu w handlu z Chinami po stronie polskiej, którego jedną z przyczyn jest stosowanie przez Pekin różnego rodzaju barier pozataryfowych, ograniczających dostęp polskich towarów do tamtejszego

⁴⁵ Magierowski: „Miliardy inwestowane w Polsce to najlepszy wskaźnik tego, że jesteśmy krajem atrakcyjnym”, 10.09.2017, <https://wpolityce.pl/polityka/357096-magierowski-miliardy-inwestowane-w-polsce-to-najlepszy-wskaznik-tego-ze-jestesmy-krajem-atrakcyjnym-wywiad?strona=2> [9.11.2019].

rynku⁴⁶. Z drugiej strony stanowisko próbowano łagodzić sygnałami o możliwej współpracy gospodarczej w wybranych sektorach. Taką percepcję Pasa i Szlaku wyłożyła w czerwcu 2018 r. minister finansów Teresa Czerwińska przy okazji wizyty w Indiach na III szczycie Azjatyckiego Banku Inwestycji Infrastrukturalnych. Przedstawicielka polskiego rządu zwróciła uwagę, że „pewne inwestycje związane z Pasem i Szlakiem mogą przynieść korzyści dla naszej gospodarki”, natomiast odnosząc się do słabych stron chińskiej inicjatywy, przyznała, że jest jeszcze za wcześnie na ocenę impulsu dla rozwoju infrastrukturalnego Polski. Minister wskazała również, że „Pas i Szlak nie powinien stać się narzędziem wzrostu siły i sprawowania kontroli przez żadne z państw, ale powinien służyć wszystkim uczestnikom, promować współpracę, zrównoważony rozwój i zbalansowaną wymianę handlową”⁴⁷.

Na tym tle stanowisko polskiego rządu wobec rywalizacji amerykańsko-chińskiej stało się jeszcze bardziej wymowne, gdy w październiku 2018 r. wiceprezydent USA

⁴⁶ Według danych ambasady RP w Pekinie wartość polskiego importu z Chin była w 2016 r. aż 12,5-krotnie większa niż polskiego eksportu do Chin, a deficyt dwustronnej wymiany towarowej powiększył się do rekordowego poziomu 22,034 mld USD.

⁴⁷ *Belt and Road Initiative must not be a tool of increasing power and control by any country: Polish Finance Minister*, „The Economic Times”, 18.06.2018, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/belt-and-road-initiative-must-not-be-a-tool-of-increasing-power-and-control-by-any-country-polish-finance-minister/articleshow/64631641.cms> [12.11.2019].

Mike Pence wygłosił przemówienie w Instytucie Hudsona. Amerykańska wojna handlowa z Chinami zyskała wówczas jednoznaczne ramy ideologiczne⁴⁸. Dwa tygodnie po wystąpieniu Pence'a asystent sekretarza stanu Wess Mitchell obecną walkę USA z Chinami i Rosją o wpływy na świecie przyrównał do rywalizacji ze Związkiem Radzieckim po II wojnie światowej. Według niego obszarem, który wyraźnie odczuwa tę geopolityczną rywalizację, jest Europa Środkowo-Wschodnia. Działania Rosji i Chin na obszarze pomiędzy Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym, choć prowadzone różnymi metodami, są *de facto* wymieniane w tandemie – jako nastawione na dezintegrację polityczną demokratycznego Zachodu⁴⁹. Tezy Mitchella powtórzył 17 listopada 2018 r. w Hamburgu premier Mateusz Morawiecki. Szef polskiego rządu ocenił, że Chiny rzucają wyzwanie wol-

⁴⁸ The White House, *Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China*, 4.10.2018, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/> [12.11.2019]. Lista oskarżeń Pence'a wobec Pekinu jest długa, wśród nich znalazły się drapieżne działania handlowe, agresja wojskowa i ingerowanie w politykę wewnętrzną USA. Wiceprezydent stwierdził bez ogródek, że „przywództwo prezydenta Trumpa działa; [a] Chiny chcą innego amerykańskiego prezydenta”. W szerszym, nie tylko amerykańskim kontekście Pence mówił o polityce podporządkowania sobie przez Chiny kolejnych państw za pomocą linii kredytowych, a politykę wewnętrzną Pekinu określił jako niezgodną z prawami człowieka – kwestionując je tworzenie państwa policyjnego i brutalne represje mniejszości religijnych.

⁴⁹ W. Mitchell, *Winning the Competition for Influence in Central and Eastern Europe (keynote speech)*, Atlantic Council, 19.10.2018, <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/losing-the-competition-for-influence-in-central-and-eastern-europe-us-assistant-secretary-of-state-a-wess-mitchell> [12.11.2019].

nemu światu demokracji i NATO: „Musimy znaleźć sposób, aby utrzymać właściwy poziom odstraszenia, nie przeciwko siłom wolnego świata, ale Chinom i Rosji”⁵⁰. Temu celowi ma służyć stała amerykańska baza wojskowa w Polsce, której korzyści dla Stanów Zjednoczonych przedstawił kilka dni wcześniej w Waszyngtonie szef MON Mariusz Błaszczak: „zatrzymany zostanie postęp imperium rosyjskiego, które coraz częściej razem z Chinami buduje koalicję wymierzoną w wolny świat”⁵¹. Na poziomie deklaratywnym percepcja Chin prezentowana przez polski rząd stała się więc niemal tożsama z amerykańską.

Kolejnym aspektem w relacjach bilateralnych stało się coraz silniejsze eksponowanie problemów deficytu handlowego. O ile do 2019 r. kwestia ta nie była wskazywana *explicite*, o tyle w wystąpieniu przed Sejmem minister Czaputowicz mówił wprost o deficycie w handlu zagranicznym, który mimo zapowiedzi strony chińskiej i myślenia życzeniowego polskich elit zamiast maleć – rósł⁵². Problem ten został

⁵⁰ Premier Mateusz Morawiecki w Hamburgu: Polska jest jednocześnie proamerykańska i proeuropejska, Centrum Informacyjne Rządu, 17.11.2018, <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-mateusz-morawiecki-w-hamburgu-polska-jest-jednoczesnie-proamerykanska.html> [15.11.2019].

⁵¹ „Fort Trump” coraz bliżej?, 13.11.2018, <https://wiadomosci.tvp.pl/39936650/fort-trump-coraz-blizej> [15.11.2019].

⁵² W 2018 r. minister Czaputowicz mówił, że ChRL jest najważniejszym partnerem handlowym, w 2019 r. wskazywał zaś, że „jednym z najważniejszych”. Takie stanowisko sugeruje, iż Polska powoli odchodzi od forowania tylko relacji z Chinami na rzecz innych partnerów azjatyckich. Źródło: informacje MSZ o zadaniach polskiej

przywołany ponownie w trakcie wizyty ministra spraw zagranicznych Wang Yi w Warszawie i będzie podnoszony publicznie przez stronę polską w kolejnych latach, stanowiąc ważną kwestię w relacjach z Chinami.

Niewątpliwie negatywnie na współpracy dwustronnej odbiło się aresztowanie pod zarzutem szpiegostwa chińskiego pracownika polskiego oddziału Huawei oraz polskiego pracownika Wojskowej Akademii Technicznej w styczniu 2019 r. Przyczyniło się to m.in. do odwołania wizyty ministra Wang Yi w lutym – ostatecznie doszło do niej w lipcu. W trakcie wizyty odbyło się drugie posiedzenie Polsko-Chińskiego Komitetu Międzyrządowego, po którym podpisano wspólny komunikat. W dokumencie, oprócz kwestii natury ogólnej (przypomniano m.in., że relacje Chin z Europą mają trzy wymiary: bilateralny, 17 + 1 oraz unijny), wskazano również aspekt digitalizacji gospodarki globalnej i kwestii podatkowych, współpracy przy „dużych projektach” oraz współpracy na szczeblu lokalnym⁵³. Warszawa i Pekin zaznaczyły ponadto, że podzielają zdanie, iż „zwiększą kontakty w celu podjęcia kwestii wpływu cy-

polityki zagranicznej (2013–2019). Zob. więcej: strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <https://www.msz.gov.pl/pl> [13.11.2019].

⁵³ Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Bolan zongli Molaweiciji huijian Wang Yi* [Spotkanie Premiera Morawieckiego z Wang Yi], 9.07.2019, <https://www.fmprc.gov.cn/web/wjzbzd/t1679599.shtml> [14.11.2019].

fryzacji gospodarki na sprawy podatkowe”⁵⁴. Interpretacja tego zapisu wskazuje, iż strona chińska, podobnie jak Stany Zjednoczone, nie jest zainteresowana opodatkowaniem międzynarodowego handlu elektronicznego. W tej kwestii Polska zachowuje więc obecnie podobne stanowisko jak Pekin i Waszyngton. Na początku Kancelaria Prezesa Rady Ministrów szacowała wpływy z podatku cyfrowego na ok. 1 mld PLN, a w kwietniu 2019 r. nastąpiła aktualizacja planów – uznano, iż wpływy mogą wynieść 1,46 mld PLN. Ostatecznie pod wpływem USA z pomysłu się wycofano i jest to jeden z niewielu punktów zbieżnych w relacjach polsko-amerykańsko-chińskich.

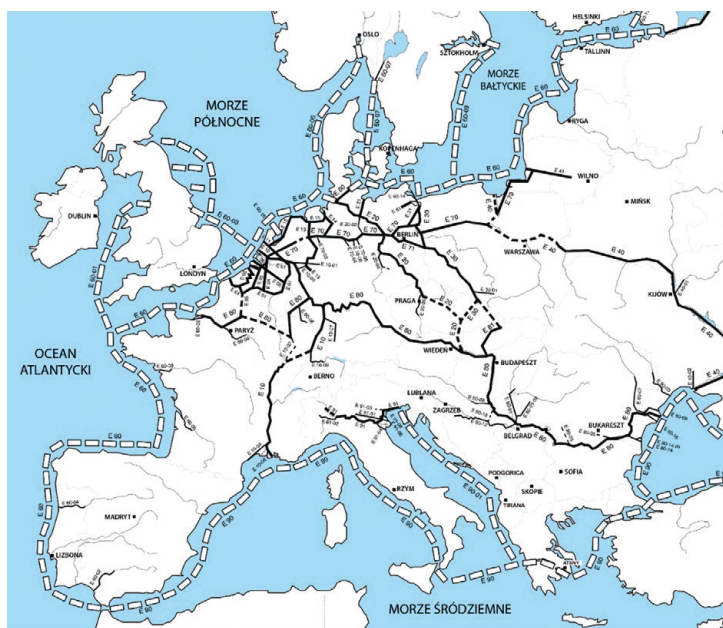
Drugim zagadnieniem, które wskazano w komunikacie, jest dążenie do współpracy przy „dużych projektach inwestycyjnych” (*da xiangmu hezuo*). Wskazuje to na poszukiwanie przez Chiny miejsc do tzw. *productivity cooperation*, co ma związek z rosnącym problemem nadprodukcji w wybranych sektorach gospodarki chińskiej. O ile kwestia inwestycji chińskich w Centralny Port Komunikacyjny może budzić wątpliwości (związane z możliwością wykorzystania lotniska nie tylko do celów cywilnych), o tyle inwestycje w żegludze śródlądowej i gospodarce morskiej powinny

⁵⁴ Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Zhonghua renmin gongheguo zhengfu yu Bolan gongheguo zhengfu jian hezuo weiyuanhui di er ci quanti huiyi gongtong wenjian* [Wspólne konkluzje II posiedzenia Polsko-Chińskiego Komitetu Międzyrządowego], 9.07.2019, https://www.fmprc.gov.cn/web/wjbj_673089/zyhd_673091/t1679521.shtml [13.11.2019].

być brane pod uwagę. Niewątpliwie strona chińska dysponuje technologiami mającymi zastosowanie w regulacji rzek i transporcie śródlądowym. Plany rozwoju żeglugi śródlądowej oraz zaangażowanie Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, m.in. przez powołanie Sekretariatu Spraw Morskich 17 + 1 w Warszawie, wskazują na duże możliwości w tym zakresie. Polska zainteresowana jest rozwojem transportu rzeczno, o czym świadczą przyjęte przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów dokumenty dotyczące „Założeń do planów rozwoju śródlądowych dróg wodnych w Polsce na lata 2016–2020 z perspektywą do roku 2030”, Odrzańskiej Drogi Wodnej czy rozwoju infrastruktury portowej⁵⁵. Dalszy rozwój współpracy infrastrukturalnej uzależniony jest od udziału w projektach Trans-European Transport Network. Kluczowym elementem pozostaje w tym względzie porozumienie w ramach wspólnych projektów infrastrukturalnych EU–China Connectivity Platform. Aktywność Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej jest w tym obszarze współpracy szczególnie widoczna. W projektach unijno-chińskich w Polsce główny nacisk kładzie się na rozwój infrastruktury rzecznej, w tym: Odrzańskiej Drogi Wodnej – E30,

⁵⁵ Zob. więcej: strona internetowa Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, <https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/rodladowe-drogi-wodne> [13.11.2019].

Mapa 1. Sieć żeglugi śródlądowej w Europie

Źródło: oprac. Joanna Beczkowska na podstawie strony internetowej Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, <https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/wiadomosci> [13.11.2019].

Kanału Śląskiego, połączeń wodnych między Warszawą a Brześciem – E-40 (zob. mapy 1 i 2)⁵⁶.

Trzecim obszarem współpracy z Chinami są działania na szczeblu regionalnym. W czasie wizyty ministra Wang

⁵⁶ Lista projektów branych pod uwagę w ramach EU–China Connectivity Platform: *List of projects to be considered in the framework of the EU–China Connectivity platform*, 23.08.2018, <https://www.docksthefuture.eu/list-of-projects-to-be-considered-in-the-framework-of-the-eu-china-connectivity-platform/> [10.11.2019].

Mapa 2. Kanał Śląski i kanał Warszawa-Brześć

Źródło: oprac. Joanna Beczkowska na podstawie strony internetowej Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, <https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/wiadomosci> [13.11.2019].

Yi strony wyraziły poparcie dla organizacji V edycji Forum Regionalnego Polska–Chiny w 2020 r. w Chinach, ze znaczącym komponentem biznesowym⁵⁷. Władze centralne ChRL coraz częściej wykorzystują administrację lokalną do działań

⁵⁷ Jacek Czaputowicz: w relacjach polsko-chińskich ważne zrównoważenie współpracy gospodarczej, Polskie Radio 24, 7.08.2019, <https://polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2337692,Jacek-Czaputowicz-w-relacjach-polsko-chińskich-wazne-zrownowazenie-wspolpracy-gospodarczej> [12.11.2019].

międzynarodowych o charakterze gospodarczym, edukacyjnym i kulturowym, ale również politycznym. Pekin jako centrum kreuje okoliczności (m.in. przez promocję koncepcji Pasa i Szlaku), w których władze lokalne w swoich działaniach międzynarodowych odpowiadają na zapotrzebowanie centrali, głównie w odniesieniu do utrzymania kanałów eksportowych oraz pozyskiwania nowych technologii. O wadze, jaką przywiązuje się do rosnącego znaczenia chińskich władz szczebla prowincji, świadczy fakt, iż amerykański Kongres proceduje (od czerwca 2019 r.) specjalne prawo o powołaniu Departamentu Dyplomacji Regionów w strukturach Departamentu Stanu⁵⁸.

Analizując działania chińskich prowincji, należy wskazać Syczuan jako podmiot lokujący się na pozycji „promotora” współpracy z EŚW. Wynika to z dwóch faktów: uruchomienia połączenia kolejowego z Łodzią (przed ogłoszeniem koncepcji Pasa i Szlaku) oraz planów rozwoju wysokich technologii w prowincji Syczuan. Chcąc pozyskać technologię i dostęp do zagranicznych rynków, chińskie władze lokalne inwestują „kapitał polityczny” w uprzednio wyznaczonych kierunkach. W perspektywie 2017 r. władze Syczuanu prowadziły aktywną współpracę międzynarodową, utrzymując kontakty z: Republiką Czeską (23%), Japonią (15%), Stanami Zjednoczonymi i Nepalem (14%), Kanadą (8%), Polską (7%) oraz Niemcami

⁵⁸ H.R.3571 – *City and State Diplomacy Act*, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/3571/text> [11.10.2019].

(6%). Najwyższą rangę na poziomie regionalnym mają spotkania, w których biorą udział sekretarze Komunistycznej Partii Chin na szczeblu prowincji. W tym względzie istotna była wizyta sekretarza partii prowincji Syczuan Wang Dongminga w Polsce w 2016 r. W ramach wizyty na zaproszenie Polskiego Stronnictwa Ludowego odbyły się spotkania w Warszawie, Kutnie i Łodzi. Następnie delegacja z Syczuanu odwiedziła Republikę Czeską i Federację Rosyjską⁵⁹.

W świetle współpracy z Polską i państwami regionu EŚW zwraca uwagę fakt, iż kluczowym elementem wskazywanym przez stronę chińską jest wspominana *productivity cooperation*. Potwierdzeniem tego był tzw. konsensus z Tangshan (którego strona polska nie podpisała) w czasie forum władz lokalnych formatu 16 + 1. Prowincja Hebei, aspirująca do odgrywania ważnej roli w relacjach z państwami EŚW, miała promować eksport chińskich materiałów budowlanych i technologii związanych z projektami infrastrukturalnymi⁶⁰. Ogromna asymetria w relacjach prowadzi jednak do ograniczeń we wzajemnej współpracy gospodarczej. Polskie

⁵⁹ D. Mierzejewski, *Between central and local interdependence: dimensions of Poland's relations with China*, [w:] Song Weiqing (red.), *China's Relations with Central and Eastern Europe From „Old Comrades” to New Partners*, Abingdon–New York 2018, s. 174–189.

⁶⁰ D. Mierzejewski, M. Chatys, *Interakcje władz lokalnych w formacie 16 + 1. Wniośki dla Polski. Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich*, Łódź 2018 (Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego), http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/26682/Mierzejewski_Chatys_Interakcje.pdf?sequence=1&isAllowed=y [12.11.2019].

firmy z branży spożywczej czy jubilerskiej (Targi China-CEE Expo w Ningbo) o ograniczonych zasobach kapitałowych i niewielkiej sile oddziaływania nie są w stanie zmniejszyć deficytu w handlu między Polską a Chinami. Działania te są natomiast istotne z perspektywy rozwoju gospodarczego poszczególnych polskich regionów, czego przykład stanowi powołanie „polskiego showroomu” (*Bolan jingpin guan*), którego zadaniem jest promocja polskiego eksportu, w tym takich produktów, jak mleko w proszku, soki oraz inne wyroby transportowane koleją. Ten projekt biznesowy realizowany jest na podstawie współpracy z chińskim e-commerce⁶¹.

⁶¹ Zob. więcej m.in.: <https://www.dianping.com/shop/99878168> [13.11.2019].

Zakończenie

Polityka chińska w Europie Środkowo-Wschodniej powinna być analizowana na kilku poziomach. Wynika to z fragmentaryczności działań Pekinu, które znacząco odbiegają od sfery deklaratywnej. Zainicjowanie formatu 16 + 1 w 2012 r., jako kolejnego chińskiego przedsięwzięcia multilateralnego w państwach rozwijających się, należy uznać za próbę budowania pozytywnego wizerunku Chin w EŚW, która w kolejnym roku przełożyła się na poparcie państw regionu dla koncepcji Pasa i Szlaku. To cel krótkoterminowy, który udało się dyplomacji chińskiej osiągnąć.

W kontekście aktywności ChRL w EŚW multilateralny format współpracy stanowi przede wszystkim element tworzenia platformy do nawiązywania i pogłębiania relacji na poziomie międzypaństwowym (bilateralnym), pokazujący jednak brak spójnej koncepcji działań Pekinu wobec całego regionu EŚW. Na brak koordynacji chińskiej polityki wskazują przykłady kontrowersyjnych działań konglomeratów HNA w Bułgarii czy CEFC w Czechach. Pomimo licznych deklaracji politycznych wygłaszanych w ciągu siedmiu lat od inauguracji formatu w 2012 r. współpraca ekonomiczna, postrzegana jako główny element relacji, nie została zrealizowana. Wywołuje to poczucie niespełnionych oczekiwań i rosnącą frustrację w relacjach z Chinami. Zachodzące procesy centralizacji w Chińskiej Republice Ludowej i rosnący sceptycyzm poszczególnych państw EŚW będą prowadzić do dalszego ograniczania współpracy. Udział chińskich inwestycji w regionie nie zwiększył się znacząco, dostęp państw EŚW do rynku w Chinach jest w dalszym ciągu ograniczany, a sprawa rosnącego deficytu handlowego w relacjach z ChRL będzie postrzegana jako najistotniejszy element stosunków dwu- i wielostronnych. W przypadku relacji między Polską a Chinami należy podkreślić istotny wpływ zewnętrznych aktorów, głównie Stanów Zjednoczonych, oraz rosnące rozczarowanie związane z pogłębiającym się deficytem handlowym. Nie oznacza to jednak zawieszenia relacji, lecz konieczność sprecyzowania obszarów priorytetowych – należy do nich zaliczyć żeglugę śródlądową oraz elemen-

ty związane z gospodarką morską. Warto również zauważyć, że chińska obecność w Europie Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza na Bałkanach Zachodnich, odgrywa istotną rolę w aktywizacji Unii Europejskiej na tym obszarze.

Bibliografia

Ambasada ChRL w Polsce, *Li Keqiang zai di qi ci Zhongguo-Zhongdong'ou guojia lingdaoren huiwushi shang de jianghua* [Występienie Li Keqiang na 7. szczycie przywódców państw Chin i Europy Środkowo-Wschodniej], 07.2018, <http://www.chinaembassy.org.pl/chn/xwdt/t1574850.htm> [11.10.2019].

Annual accounts 2018, PPF GROUP NV., <https://www.ppf.eu/en/annual-reports> [12.10.2019].

Belt and Road Initiative must not be a tool of increasing power and control by any country: Polish Finance Minister, „The Economic Times”, 18.06.2018, <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/belt-and-road-initiative-must-not-be-a-tool-of-increasing-power-and-control-by-any-country-polish-finance-minister/articleshow/64631641.cms> [12.11.2019].

- Bogusz M., Jakóbowski J., *Komunistyczna Partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Warszawa 2019.
- Cao Desheng, *Xi calls for expansion of global partnerships*, „China Daily”, 9.09.2019, <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/09/WS5d754883a310cf3e3556a5bd.html> [12.10.2019].
- Ciesielska-Klikowska J., *FocusOSA #76: Relacje Niemcy-Chiny*, <http://osa.uni.lodz.pl/?p=9246> [12.11.2019].
- Cui Heng, *Military drills underscore China–Russia cooperation*, „Global Times”, 20.07.2017.
- Danilovich M. (Uppsala University), *Implementation of the Belt and Road Initiative in Belarus: Playing by the Rules?*, wystąpienie wygłoszone na konferencji International Convention of Asian Scholars (ICAS 11), Lejda, lipiec 2019.
- „Fort Trump” coraz bliżej?, 13.11.2018, <https://wiadomosci.tvp.pl/39936650/fort-trump-coraz-blizej> [15.11.2019].
- Fürst R., Pleschová G., *Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China’s Favour*, „Europe-Asia Studies” 2010, nr 62, <https://doi.org/10.1080/09668136.2010.504387>.
- Government of the United Kingdom, *Joint statement on human rights violations and abuses in Xinjiang*, 29.10.2019, <https://www.gov.uk/government/speeches/joint-statement-on-xinjiang> [13.10.2019].
- H.R.3571 – *City and State Diplomacy Act*, <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/3571/text> [11.10.2019].
- Hanemann T., Huotari M., Kratz A., *Chinese FDI in Europe: 2018 Trends and Impact of New Screening Policies*, 6.03.2019, Rhodium Group (RHG), Mercator Institute for China Studies (MERICS), Berlin, <https://www.merics.org/en/papers-on-china/chinese-fdi-in-europe-2018> [11.10.2019].
- Jacek Czaputowicz: *w relacjach polsko-chińskich ważne zrównoważenie współpracy gospodarczej*, 7.08.2019, <https://polskieradio24.pl/5/1222/Artykul/2337692,Jacek-Czaputowicz-w-relacjach-pol>

- skochińskich-wazne-zrownowazenie-wspolpracy-gospodar-
czej [12.11.2019].
- Jakimów M., *Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe*, „Asia Europe Journal” 2019, nr 17, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00561-3>.
- Jakóbowski J., *Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16 + 1, FOCAC, and CCF*, „Journal of Contemporary China” 2018, nr 27.
- Jensen S., *Taipei-Prague sister city agreement wording unchanged*, „Taiwan News”, 11.11.2019, <https://www.taiwannews.com.tw/en/news/3814815> [15.10.2019].
- Kowalski B., *Central and Eastern Europe as a part of China's Global South narrative*, 27.08.2018, University of Nottingham: Asia Research Institute (blog), <http://theasiadialogue.com/2018/08/27/central-and-eastern-europe-as-a-part-of-chinas-global-south-narrative/> [15.11.2019].
- Kowalski B., *Greece in the „16 + 1” format? Reading the Sino-CEE tea leaves*, 9.04.2019, University of Nottingham: Asia Research Institute (blog), <http://theasiadialogue.com/2019/04/09/greece-in-the-161-format-reading-the-sino-cee-tea-leaves/> [12.10.2019].
- Kowalski B., *What's Next for the China-CEE 16 + 1 Platform?*, „The Diplomat”, 13.07.2018, <https://thediplomat.com/2018/07/whats-next-for-the-china-cee-161-platform/> [12.11.2019].
- Li Keqiang zai di liu ci Zhongguo-Zhongdong'ou guojia lingdaoren huiwushi shang de jianghua [Wystąpienie Li Keqiang na 6. szczycie przywódców państw Chin i Europy Środkowo-Wschodniej], Xinhua, 11.2017, http://news.xinhuanet.com/world/2017-11/28/c_1122022059.htm [12.10.2019].
- Li Weihong, *Xi Jinping jiti huijian chuxi di si ci Zhongguo-Zhongdong Ou guojia lingdaoren huiwu de zhong dong'ou guojia lingdao ren* [Xi Jinping spotkał się z przywódcami Europy Środ-

- kowo-Wschodniej biorącymi udział w 4. Szczycie Chiny-EŚW], „Renmin Ribao”, 27.11.2015.
- List of projects to be considered in the framework of the EU-China Connectivity platform*, 23.08.2018, <https://www.docksthefuture.eu/list-of-projects-to-be-considered-in-the-framework-of-the-eu-china-connectivity-platform/> [10.11.2019].
- Macierewicz zaskakująco o Jedwabnym Szlaku: „Służy likwidacji Polski jako niepodległego podmiotu”, 16.12.2019, <https://wmeritum.pl/macierewicz-zaskakujaco-o-jedwabnym-szlaku-sluzyl-likwidacji-polski-jako-niepodleglego-podmiotu-wideo/164356> [7.11.2019].
- Macierewicz: zrobię wszystko, by doszło do budowy „suchego portu” w Łodzi, „Rzeczpospolita”, 9.02.2017, <https://www.rp.pl/Transport/170208897-Macierewicz-zrobie-wszystko-by-doszlo-do-budowy-suchego-portu-w-Lodzi.html> [7.11.2019].
- Magierowski: „Miliardy inwestowane w Polsce to najlepszy wskaźnik tego, że jesteśmy krajem atrakcyjnym”, 10.09.2017, <https://wpolityce.pl/polityka/357096-magierowski-miliardy-inwestowane-w-polsce-to-najlepszy-wskaznik-tego-ze-jestesmy-krajem-atrakcyjnym-wywiad?strona=2> [9.11.2019].
- Matura T., *Chinese Investment in Europe*, 12.2017, ETNC Report, <https://www.ifri.org/en/publications/publications-ifri/ouvrages-ifri/chinese-investment-europe-country-level-approach> [12.10.2019].
- Mierzejewski D., *Between central and local interdependence: dimensions of Poland's relations with China*, [w:] Song Weiqing (red.), *China's Relations with Central and Eastern Europe From „Old Comrades” to New Partners*, Abingdon–New York 2018.
- Mierzejewski D., *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Łódź 2013.

- Mierzejewski D., *Transformacja polityczna Polski w chińskich debatach politologicznych*, „Azja-Pacyfik” 2013, nr 16, <https://doi.org/10.15804/ap201302>.
- Mierzejewski D., Chatys M., *Interakcje władz lokalnych w formacie 16 + 1. Wnioski dla Polski. Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich*, Łódź 2018 (Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego), http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/26682/Mierzejewski_Chatys_Interakcje.pdf?sequence=1&isAllowed=y [12.11.2019].
- Mierzejewski D., Kowalski B., Ciborek P., *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich*, Łódź 2018.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Carry Forward the Bandung Spirit for Win-win Cooperation: Remarks by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the Asian-African Summit*, 22.04.2015, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpdjbstjxgswfbfydnxycxyfldrhyhwlhy60znjnhdt1259844.shtml [13.10.2019].
- Ministerstwo Transportu Chińskiej Republiki Ludowej, *Li Xiaopeng fenbie hujian Siluofake, Gelujiya, Faguo keren* [Spotkania Li Xiaopenga z delegacjami Słowenii, Gruzji i Francji], 5.11.2019, http://www.mot.gov.cn/buzhangwangye/fengcaijijin/201911/t20191106_3293586.html [15.11.2019].
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Bolan zongli Molaweiciji huijian Wang Yi* [Spotkanie Premiera Morawieckiego z Wang Yi], 9.07.2019, <https://www.fmprc.gov.cn/web/wjzbhd/t1679599.shtml> [14.11.2019].
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych ChRL, *Zhonghua renmin gongheguo zhengfu yu Bolan gongheguo zhengfu jian hezzuo weiyuanhui di er ci quanti huiyi gongtong wenjian* [Wspólne konkluzje II posiedzenia Polsko-Chińskiego Komitetu

- Międzyrządowego], 9.07.2019, https://www.fmprc.gov.cn/web/wjhz_673089/zyhd_673091/t1679521.shtml [13.11.2019].
- Mitchell W., *Winning the Competition for Influence in Central and Eastern Europe (keynote speech)*, 19.10.2018, Atlantic Council, <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/winning-the-competition-for-influence-in-central-and-eastern-europe-us-assistant-secretary-of-state-a-wess-mitchell> [12.11.2019].
- Premier Mateusz Morawiecki w Hamburgu: Polska jest jednocześnie proamerykańska i proeuropejska, 17.11.2018, Centrum Informacyjne Rządu, <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-mateusz-morawiecki-w-hamburgu-polska-jest-jednoczesnie-proamerykanska.html> [15.11.2019].
- Shang Wei, *Zhengque yili guan: goujian renlei mingyun gongti de jiazhi guiqiu* [Koncepcja prawości i korzyści: dążenie do wartości w budowie wspólnoty dla ludzkości], „Qiushi”, 14.05.2018, http://www.qstheory.cn/dukan/qs/2018-05/14/c_1122826868.htm [13.10.2019].
- Strona internetowa Clean Energy Finance Corporation, <http://ce-fceurope.com/> [11.10.2019].
- Strona internetowa China–Central and Eastern Europe Investment Cooperation Fund, <http://china-ceefund.com/index.html>.
- Strona internetowa Ministerstwa Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej, <https://www.gov.pl/web/gospodarkamorska/rod-ladowe-drogi-wodne> [13.11.2019].
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych, <https://www.ms.gov.pl/pl> [13.11.2019].
- Strona internetowa rządu węgierskiego, *2018 is a crucial year for Europe*, 11.01.2018, <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/news/2018-is-a-crucial-year-for-europe> [12.10.2019].
- Strona internetowa The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/> [11.10.2019].

- The EU has no answer to CEE's economic needs*, „Hungary Journal”, 7.01.2018, <https://thehungaryjournal.com/2018/01/07/the-eu-has-no-answer-to-cees-economic-needs/> [15.11.2019].
- The Riga Declaration*, http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2016lj/hdxw4/t1413461.htm [12.10.2019].
- The White House, Remarks by Vice President Pence on the Administration's Policy Toward China*, 4.10.2018, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-vice-president-pence-administrations-policy-toward-china/> [12.11.2019].
- Tubilewicz Cz., *Comrades No More: Sino-Central European Relations after the Cold War*, „Problems of Post-Communism” 1999, nr 46, <https://doi.org/10.1080/10758216.1999.11655824>.
- Tubilewicz Cz., *Taiwan and Post-Communist Europe. Shopping for Allies*, Routledge 2007.
- Turcsányi R., Qiaoan R., *Friends or foes? How diverging views of communist past undermine the China-CEE 16 + 1 platform*, „Asia Europe Journal” 2019, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00550-6>.
- U.S. Department of the Treasury, *Fact Sheet: Proposed CFIUS Regulations to Implement FIRRMA*, <https://home.treasury.gov/system/files/206/Proposed-FIRRMA-Regulations-FACT-SHEET.pdf> [12.10.2019].
- Xi Jinping chuxi „jinzhuang” lingdaoren duihua hui [Xi Jinping uczestniczył w dialogu liderów „BRICS+”], Xinhua, 27.07.2018, http://www.xinhuanet.com/world/2018-07/27/c_1123188035.htm [29.07.2019].
- Xi Jinping: nuli kaichuang Zhongguo tese daguo waijiao xinjiumian [Xi Jinping: wytrwale otwierajmy nową perspektywę dyplomacji wielkich mocarstw z chińską charakterystyką], Xinhua, 23.06.2018, http://www.xinhuanet.com/politics/2018-06/23/c_1123025806.htm [14.10.2019].

- Xu Hailin, *Cooperating with China is key to European integration*, „Global Times”, 24.03.2019, <http://www.globaltimes.cn/content/1143236.shtml> [13.10.2019].
- Zeneli V., *Mapping China's Investments in Europe: The last eight years have seen a paradigm shift in Chinese investments in Europe*, „The Diplomat”, 14.03.2019.
- Zhao Suisheng, *Core interests and great power responsibilities: the evolving pattern of China's foreign policy*, [w:] Xiaoming Huang, R. G. Patman (red.), *China in the International System: Becoming a World Power*, Routledge 2013.
- Zhonghua renmin gongheguo he Sai'erweiya gongheguo guanyu jianli quanmin zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* [Komunikat na temat ustanowienia całosciowego partnerstwa strategicznego miedzy Chinska Republika Ludowa i Republika Serbii], Xinhua, 18.06.2016, http://www.xinhuanet.com/world/2016-06/18/c_1119068895.htm [14.10.2019].
- Zhu Xiaozhong, *Zhongdong'ou zhuanxing 20 nian* [20 lat transformacji Europy Środkowo-Wschodniej], Pekin 2013.

dr hab. Dominik Mierzejewski

kierownik Ośrodka Spraw Azjatyckich, profesor nadzwyczajny w Zakładzie Azji Wschodniej Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Specjalizuje się w retoryce dyplomacji chińskiej, chińskiej polityce zagranicznej w ujęciu regionalnym oraz rozwoju polityczno-ekonomicznym współczesnych Chin.

dr Bartosz Kowalski

adiunkt w Zakładzie Azji Wschodniej Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, analityk w Ośrodku Spraw Azjatyckich UŁ. Specjalizuje się w polityce zagranicznej Chin (głównie w Europie Środkowo-Wschodniej) oraz w historii politycznej Sinciangu. Prowadził badania w ChRL i na Tajwanie. Obecnie pracuje nad książką o relacjach Chin z Polską, Węgrami, Czechami i Serbią.

W opracowaniu przedstawiono alternatywną narrację na temat wielowymiarowości polityki Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Owa wielowymiarowość jest wynikiem fragmentaryczności działań Pekinu, które znacząco odbiegają od sfery deklaratywnej. W kontekście aktywności ChRL w EŚW multilateralny format współpracy 17 + 1 jest analizowany przede wszystkim jako element tworzenia platformy do nawiązywania i pogłębiania relacji na poziomie międzypaństwowym (bilateralnym), pokazujący brak spójnej koncepcji działań Pekinu wobec EŚW. Pomimo licznych deklaracji politycznych wygłaszanych w ciągu siedmiu lat od inauguracji formatu w 2012 r. współpraca ekonomiczna, postrzegana jako główny element relacji, nie została zrealizowana. Udział chińskich inwestycji w regionie nie zwiększył się znacząco, dostęp państw EŚW do rynku w Chinach jest w dalszym ciągu ograniczany, a sprawa rosnącego deficytu handlowego w relacjach z ChRL będzie postrzegana jako najistotniejszy element stosunków dwu- i wielostronnych.

ISBN 978-83-66413-10-8

www.ies.lublin.pl